

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

19e jaargang nr. 1

15 januari 1990

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Stichter : G. Hebbelynck †

Voorzitter :

Onder-Voorzitter : H. Collumbien.

Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Penningmeester : A. Verbeke

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amansberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent

Lidgeld : 400 fr. per jaar. Buitenland : 500 fr. per jaar. Steunende leden :
600 fr. per jaar. Beschermleden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

- In Memoriam Gaston Hebbelynck	2
- De Bende Van Hoe en Verstuyft (Vervolg en Slot)	5
- Inventaire Archéologique : Grotesk ijzeren masker	12
- Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	13
- Een Gevelbeeld voor een legende : Liederick De Buck	21
- Van alle Markten thuis. Deel XIV. Slot. De markt als terechtstellingsplaats	25
- Bibliografie	50
- Vraag en Antwoord	52
- Lezers schrijven ons	55
- Gênsche Prâot	56

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum
voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr.
46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feest-
dagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliothecaresse : Mevr. A.
Eggermont

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149,
9110 Sint-Amansberg-Gent.

IN MEMORIAM GASTON HEBBELYNCK (1912-1989)

Op het ogenblik dat ons November-nummer klaar lag voor druk bereikte ons het ontstellend bericht van het schielijk overlijden op 27 oktober 1989 van onze Stichter-Voorzitter.

De verdwijning van deze gekende Gentse figuur betekent een groot verlies voor de Heemkunde. Welke Gentse heemkundige kende Gaston Hebbelynck niet, welke was nooit bij hem te rade gegaan om te profiteren van zijn kennis ?

Zijn beroepsleven speelde zich volledig af in de textielsector, eerst bij de firma Dierman in de Ham, later - wanneer deze firma verdwenen was - bij de UCO in de De Smetstraat.

Zijn grote hobby was evenwel de Heemkunde en heel in het bijzonder de Gentse heemkunde. Reeds vóór de oorlog was hij lid van de "Bond van Oostvlaamse Folkloristen". Hij zou later penningmeester worden van zijn Museumcommissie. Hij was vrijwel sedert het begin lid van het "Verbond voor Heemkunde". Na de oorlog speelde hij een actieve rol in de fotokring "Lux Nova".

Een twintigtal jaren geleden was hij aanwezig op een vergadering van het "Verbond van Heemkundige Kringen van Oost-Vlaanderen". En wat bleek ? Daar waren afgevaardigden van de heemkundige kringen van onze Provincie, vaak van gemeenten met slechts een paar duizend inwoners. Gent, de hoofdstad van Oost-Vlaanderen, schitterde daar door zijn afwezigheid, want er bestond geen Heemkundige Kring in Gent. Dat gaf de doorslag bij Gaston Hebbelynck en van dan af zou hij onafgebroken ijveren voor de stichting van een Heemkundige Kring GENT.

In 1970 creëerde hij een dergelijke kring als onderafdeling van de "Bond der Oostvlaamse Volkskundigen". Maar het bleek zeer vlug dat, wegens de ongelooflijke rijkdom der Gentse geschiedenis, deze kring onder deze vorm nooit tot volledige ontplooiing zou kunnen komen.

In 1971 hakte hij de knoop door en nam het initiatief een onafhankelijke kring te stichten die zijn eigen tijdschrift zou uitgeven.

Op een van de eerste vergaderingen kwam het punt ter sprake : welke naam te geven aan het nieuw tijdschrift ? Gaston had aan alles gedacht, hij haalde van tussen zijn papieren een exemplaar boven van de meer dan 3 eeuwen oude "Ghendtsche Post-Tydinghen". Hij stelde voor : laat ons het oorspronkelijk lettertype behouden en het woord "Post" schrappen. Onmiddellijk unaniem accoord : "Ghendtsche Tydinghen" was geboren.

Een embleem voor de Kring ? Hij haalde een ander papier boven : een gravure van de Maagd van Gent door Charles Onghena die zich had laten inspireren door het meesterwerk dat Cornelis De Bondt in 1482 maakte, namelijk de zilveren hechtsels voor de boden van de Schepenen van de Keure.

Gaston Hebbelynck in een voor hem vertrouwde omgeving : de St.-Baafsabdij.
Foto uit de verzameling "Bekende Gentenaars" van G. Blom.

Van toen af ging het Crescendo want hij had zich weten te omringen met medewerkers die zijn idealen deelden.

Een van zijn specialiteiten was de grondige kennis van oude stadsplannen en oude foto's met verdwenen gebouwen. Hoe dikwijls is het niet gebeurd dat iemand een oude foto bezat met een zicht op een gebouw dat hij onmogelijk kon identificeren ? Alle geraadpleegde specialisten moesten ook het antwoord schuldig blijven. Als men alle hoop opgegeven had trok men naar Gaston Hebbelynck die, na de foto één seconde bekeken te hebben, onmiddellijk wist te vertellen van waar de foto genomen werd, over welk gebouw het ging, wanneer het afgebroken werd, wie er gewoond had, wat de man deed, met wie hij getrouwd was, door welk feit zijn schoonzuster in de actualiteit gekomen was, enz. Dit was misschien nog zijn grootste specialiteit, hij had een fantastisch, onfeilbaar geheugen voor de familieverbanden van, wij hebben dikwijls gedacht, iedere Gentenaar. Het was ongelooflijk, men hoefde maar een naam te citeren en Gaston was vertrokken : "Ha, ja, dat was een apotheker uit de Burgstraat en hij was getrouwd met de dochter van een koolmarchand van op 't Nieuwland, zijn vader was meester-gast in de "Lys" en zijn moeder was onderwijzeres in de Rode Lijvekensstraat. Verder kon men gewoonlijk nog vernemen wat de grootouders gedaan hadden en eventueel de kinderen en kleinkinderen.

Hij had echter een broertje dood aan schrijven en heeft nooit zijn kennis toevertrouwd aan papier of geluidsband. Met zijn heengaan is, helaas, een enorme schat kennis van het Gent van de laatste eeuw definitief verloren gegaan.

Iets waar hij ook bekendheid mee verwierf waren zijn talrijke voordrachten en diaprojecties over het oude Gent. Wij zijn er van overtuigd dat nu nog veel mensen met genoegen terugdenken aan de leerrijke uren die ze aldus doorbrachten. Hij wilde daar geen cent voor, het was allemaal gratis, Pro Deo, voor niets en het mag wel onderlijnd worden dat onbaatzuchtigheid één van zijn kwaliteiten was.

Zijn rijke documentatie zal niet verloren gaan. Gelukkig is een kleinzoon geïnteresseerd in deze materia en wij hopen dan ook oprecht dat hij in het spoor van zijn grootvader zal lopen.

Aan de familie Hebbelynck betuigen wij nogmaals ons diep medeleven bij het pijnlijk verlies dat haar komt te treffen en wij kunnen haar de verzekering geven dat niemand in de "Heemkundige en Historische Kring Gent" Gaston Hebbelynck ooit zal vergeten.

DE BENDE VAN HOE EN VERSTUYFT (Vervolg en Slot)

DE DUBBELE MOORD TE OOSTAKKER

Op een afgelegen hoeve te Oostakker woont de bijna 80-jarige Ivo De Man samen met zijn 65-jarige meid Maria Louisa Janssens. In de loop van de voormiddag van de 15 februari 1920 stelt een vriend des huizes vast dat een venster van het huis van de ouderling gebroken is. Wanneer hij de naam van de bewoner roept, krijgt hij slechts een zuchtend gekreun als antwoord. Binnen ligt de meid dood in de gang naast haar zwaar gewonde meester. De benen van Ivo De Man zijn door middel van een koord samen gebonden. Enkele uren later zal ook hij aan de gevolgen van zijn verwondingen bezwijken. Wat was er eigenlijk aan deze ontdekking voorafgegaan ?

In de namiddag van de 14de februari was Emilie Lebrun, de vriendin van Felix Braeckman, op de hoeve gekomen om er zogezegd melk te kopen. Het ware doel was evenwel iets heel anders, meer bepaald de hoeve te verkennen of de kust veilig was zodat de bende waartoe haar vriend behoorde, in de daaropvolgende nacht ongestoord kon te werk gaan.

Die avond komen de gebroeders Verstuyft en Frederic Pattheeuws samen in het huis van Braeckman, de herberg 'De Haven', amper op vijf minuten gaans gelegen van de hoeve van Ivo De Man. Daar wisselen ze hun kleren om dan rond 9 u te vertrekken in de richting van hun doel. Nadat ze een ruit hebben ingeslagen dringen René en Edmond binnen terwijl Braeckman en Pattheeuws buiten de wacht houden. Vermoedelijk is de boer reeds door het lawaai gewekt want wanneer beide Verstuyft's zijn kamer betreden zit hij reeds recht in bed met een geweer schietensklaar. Daarop wordt de ouderling door een van de twee neergekogeld maar omdat René vindt dat hij nog leeft, binden ze zijn voeten samen. Ondertussen is ook de meid wakker geworden en tracht zich nog te redden door de vlucht te nemen. In de gang wordt ze echter door twee kogels getroffen.

Wanneer de twee schildwachten binnen het schieten horen, kiest Pattheeuws voor alle zekerheid het hazepad. Ondertussen doorzoeken de twee Verstuyft's de woning en vinden slechts een schamele 40 fr, de kostprijs voor twee mensenlevens. Ook een ring van de meid wordt meegenomen en zal dienen als beloning aan Emilie Lebrun voor bewezen diensten.

Echter vooraleer Braeckman de plaats van de misdaad verlaat werpt hij nog door het openstaande venster een kerkboek naar binnen. Het boek, in feite een brevier, dat toebehoord had aan de onderpastoor van St.-Baafs te Gent, de E.H. Nyssens, was een tijdje daarvoor zoekgeraakt bij zijn rechtmatige eigenaar. De priester had namelijk terwijl hij de biecht aan het horen was, zijn brevier achtergelaten op een kerkstoel naast de biechtstoel. Na het beëindigen van zijn taak had hij de verdwijning van het brevier

SMIDTS Charles Jozef; geb. te Gent, 13 januari 1877, plafoneerder, won. te Gent.

vastgesteld. Door deze handeling poogde Braeckman het gerecht te laten geloven dat de moorden door een priester waren gepleegd.

Na het verlaten van de hoeve komt het viertal samen in de woning van Braeckman alwaar ze samen de nacht doorbrengen. Braeckman en Pattheuws delen het bed en de Verstuyft's slapen op een matras op de grond.

VAN DE TIJGER EN ZIJN WREEDHEDEN, VERLOS ONS HEER !

Met deze woorden bad men elke dag, gans Vlaanderen door, zolang de bende "Van Hoe en Verstuyft" de streek onveilig maakte en terroriseerde. Voor de ramen van de huizen werden tralies ingemetst, grendels en sloten op de deuren bijgeplaatst en wapens aangeschaft. De misdaden van de bende waren het onderwerp van dagelijkse gesprekken. Hoelang zouden deze bange tijden nog blijven duren ?

Na de dubbele moord te Oostakker komt er schijnbaar een kentering in de handelswijze van de bende. Toeval of niet, het moorden houdt een tijdlang op. Hun daden echter niet.

In de nacht van 8 op 9 maart 1920 plegen René Verstuyft, Raymond Van Hoe, Achiel Verhaeghen en Pieter Struyvelt een inbraak in het magazijn van de firma "Compagnie Petrolifère" op de Nijverheidskaai 247 te Gent waarbij niet minder dan 150 blikken benzine van 10 liter elk worden gestolen. In de Gentstraat te St.-Amandsberg wordt tijdens de nacht van 19 op 20 maart 1920 door René Verstuyft, Van Hoe en Braeckman een kledings-

zaak leeggeplunderd waarbij een buit aan kledingstukken ter waarde van ongeveer 10.000 fr wordt meegenomen.

De schoenwinkel van Edouard Lebrocque, gelegen recht tegenover het gemeentehuis van St.-Amandsberg, komt aan de beurt in de nacht van 27 op 28 maart 1920. De beide Verstuyft's samen met Van Hoe en Braeckman stelen er voor 5000 fr aan schoenen en leder.

René en Edmond Verstuyft samen met Van Hoe dringen in de nacht van 5 op 6 april 1920 binnen op het erf van de oudijzerkoopman Victor De Schep- per te St.-Amandsberg en ontvreemden er uit het magazijn een fiets. Bij een buur van deze worden niet minder dan 65 paar schoenen gestolen naast kledingstoffen, een uurwerk en enkele andere voorwerpen.

Te Waarschoot wordt door de gebroeders Verstuyft en Braeckman de kle- dingzaak van weduwe Pauwels geplunderd in de nacht van 10 op 11 mei 1920. De buit bedraagt ongeveer 14.000 fr aan kledingstoffen. Op hun ter- rugweg hebben ze een ongewenste ontmoeting met de veldwachter August De Muynck die door de bandieten onder vuur wordt genomen en waardoor deze een lichte verwonding oploopt aan het oog. Hun buit, geladen op een kruiwagen, moeten ze in een veld achterlaten.

Op 5 juni 1920 zijn het de twee Verstuyft's alleen die te Landskouter uit de winkel van Theodoor Rasschaert 17 manshemden stelen. Daarbij worden door de zoon van de uitbater en de dieven een aantal schoten gewisseld.

Te Lembeke wordt tijdens de nacht van 7 op 8 juni 1920 uit de winkel van Alphonse Boonens een aantal goederen gestolen ter waarde van 5000 fr door René Verstuyft, zijn broer en Braeckman.

Ook St.-Amandsberg wordt nog maar eens bezocht door de beide Ver- stuyft's (tijdens de nacht van 23 op 24 juni 1920) alwaar ze ten nadele van Jozef D'Havé een aantal flessen wijn, een hesp, drie autobanden, kleding- stukken, kisten sigaren en andere spullen meegraaien.

Diezelfde nacht worden in de zelfde buurt bij Jozef De Smet ook nog twee fazantkiekens gestolen.

Om dit rijtje te besluiten vermelden we nog de diefstal van drie fietsen bij baron Van Loo te Evergem (Langerbrugge) in de nacht van 6 op 7 juni 1920 door Achiel Verhaeghen en Remi Debaut.

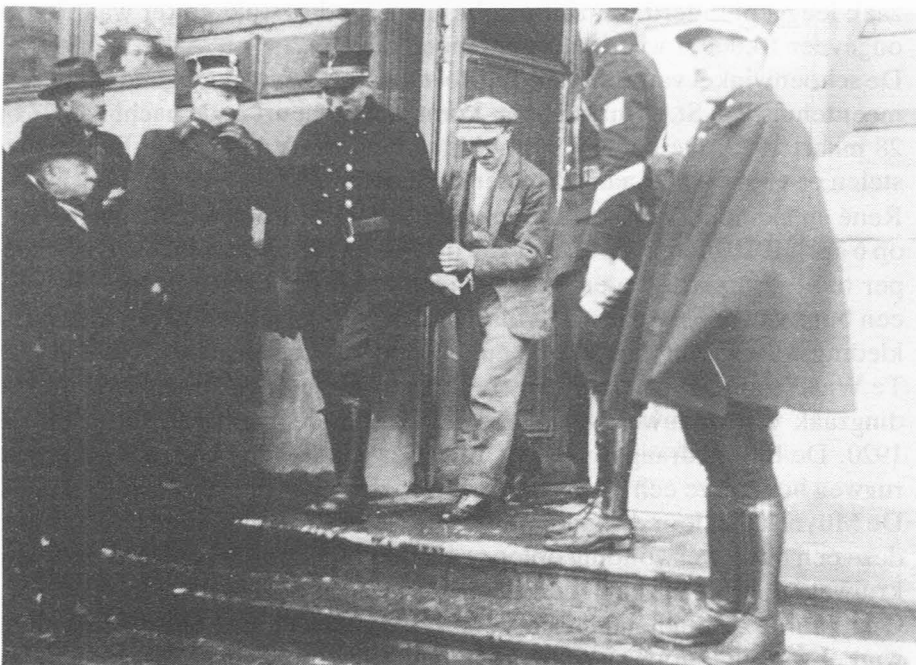
HET EINDE IS NABIJ

Uiteindelijk zal er nog een dodelijk slachtoffer moeten vallen vooraleer er definitief een punt wordt gezet achter de daden van de bende.

In de kranten van 14 juli 1920 verschijnt het volgend bericht :

Gewapende dieven op ronde - inbraak in een kasteel te Melle - De heer Po- liciecommissaris De Meyer doodgeschoten - zijn inspecteur getroffen - de dieven op de vlucht.

In den nacht van Maandag tot Dinsdag is de heer Gentiel De Meyer, poli- ciekommissaris van Melle, door dieven doodgeschoten, zijn inspecteur

ROELS Jacob Frans; geb. te Gent, 19 oktober 1894, vijkapper, won. te Gent.

de heer Eryvynck werd ook getroffen. De dieven konden de vlucht nemen.

Nachtelijke inbraak

Het was rond 3 ure 's morgens toen dieven in het kasteel van Madame weduwe de Potter d'Indoye waren gedrongen. De inwoners hadden gerucht gehoord en de zoon ging den heer policiekommissaris De Meyer verwittigen. Intusschen waren de kerels reeds binnen. De heer policiekommissaris vergezeld van zijn inspecteur M. Eryvynck waren spoedig op hunnen velo gesprongen en ter plaats gereden.

Op de vlucht

Daar gekomen stelden zij vast dat de dieven in het kasteel waren gebroken doch op het lossen van een schot door Mevrouw de Potter waren zij er van onder getrokken met eenige flesschen wijn. Aan de voetsporen kon de policiekommissaris zien, dat zij de richting van Gent hadden genomen. Na een vluchtig onderzoek besloot M. De Meyer de dieven achterna te zetten.

Verrast en getroffen

Op het oogenblik dat de beide policiemannen aan de tramhalte, de herberg A. De Wilde waren gekomen; werden er eensklaps in hun richting verschillende revolvershots gelost. Een schot trof de heer Eryvynck in den linkerbovenarm. De inspecteur viel omver. Een der opvolgende kogels trof dan den heer De Meyer in den buik zoodat hij bijna op den slag dood bleef. De heer Eryvynck bemerkte dan twee kerels, revolver in de hand. Meer verschrikt dan getroffen was Eryvynck niet bij machte te beletten dat zij met

zijn rijwiel wegluchtten. De heer Van Onder, gemeenteraadslid, daar dicht bij wonende, is op het gerucht komen toegesprongen... (De Gentenaar - 14 juli 1920)

En dan komt plotseling het onderzoek in een stroomversnelling terecht. Op 17 juli 1920 melden de kranten de aanhouding van twee gevaarlijke individuen te Wondelgem i.v.m. deze zaak.

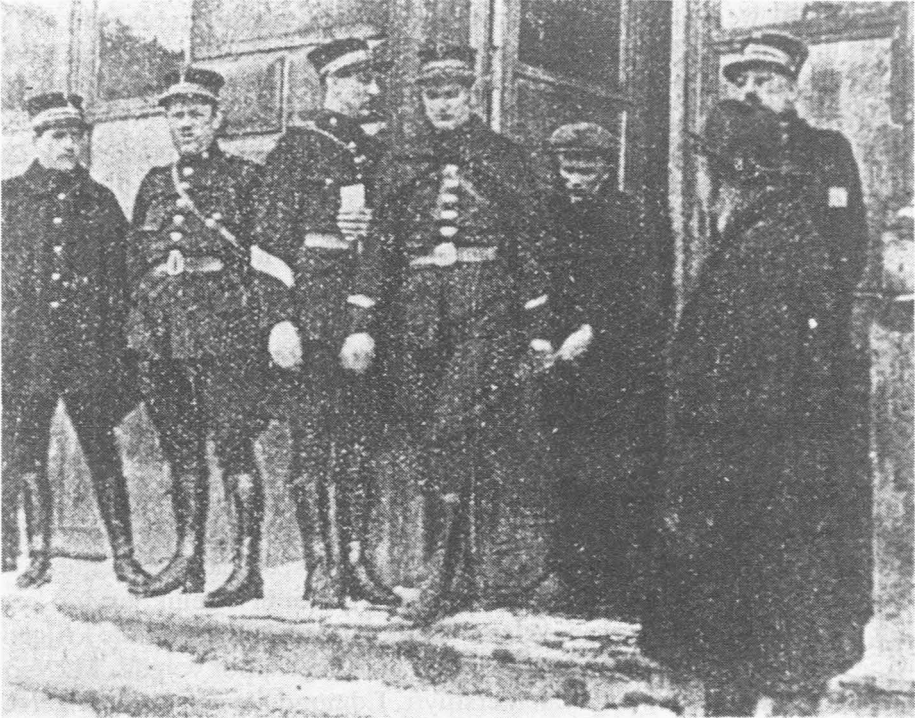
Acht dagen na de aanslag op politiecommissaris De Meyer heeft de wederamenstelling plaats. Edmond Verstuyft is dan reeds aangehouden maar zijn broer René is naar het buitenland gevlucht. Tenslotte zal ook hij aangehouden worden te Rijsel (Fr). Ter zake volgen we het relaas in "De Gentenaar" dd. 27 juli 1920, die de aanhouding van René reeds meldde in zijn editie van 25/26 juli 1920 :

NOG DE AANHOUDING VAN RENÉ VERSTUYFT TE RIJSEL

De moordenaar van den heer policiekommissaris Gentil De Meyer van Melle, werd te Rijsel aangehouden door M. Moors, officier der rechterlijke brigade te Gent (2), die op zeer behendige wijze er in is gelukt op zoo korten tijd de moordenaars van de laffe bandietenstreek in handen te krijgen. M. Moors die sedert den aanslag dag en nacht het spoor volgde, wat voor gevolg had dat de broeder van Verstuyft, Edmond genaamd, in de eerste dagen achter slot was gezet, had vernomen dat zijn broeder René den dag na den misdaad naar Rijsel was vertrokken en aldaar bij eenen landbouwer verhuurd had om vlas uit te trekken, en op logies was in een huis der Iénastraat.

M. Moors vertrok daarop Vrijdag onmiddellijk naar Rijsel en stelde zich aldaar in betrekking met rechterlijke agenten uit voornoemde stad. Men ging op zoek en rond 9 1/2 u 's avonds zag M. Moors, den bandiet Verstuyft in de Julierstraat. Zonder dat deze iets vermoedde, werd Verstuyft schielijk vastgegrepen en enige brownings onder zijn neus duwende, indien hij zich verroerde, werd de schurk naar het dichtsbij gelegen politiebureau gebracht, waar zijn persoonlijkheid werd vastgesteld en vervolgens stevig geboeid naar het gevang gebracht, in afwachting zijner uitlevering die deze week zal geschieden...

...René Verstuyft die zooals wij gemeld hebben, deserteur was, had Wondelgem als verblijfplaats, doch hij had geene vaste woonst. De bandiet werkte nooit en leefde van de opbrengst van diefstallen gepleegd door hem en zijn broeder en de leden der bende, waarvan zij de hoofdmannen waren. Van nu af is men zeker de hand te zullen leggen op geheel de bende die den laatsten tijd talrijke diefstallen 's nachts gewapenderhand en met braak en beklimming hebben gepleegd te Mariakerke, Wondelgem en omtrek. Bij talrijke leden der bende en ook bij verhelers heeft men al het gestolene reeds aangeslagen, zoals kostbare tapijten, kunst-

De enige foto van Raymond Van Hoe die wij konden bemachtigen was een fotocopie. Vandaar de onduidelijkheid. Wij publiceren ze toch omdat hij een der bendeleiders was.

voorwerpen, gordijnen, storsen, enz. die allen door de bestolene eigenaars zijn herkend...

Hierna volgt de ene aanhouding na de andere tot er ten slotte veertig personen bekend zijn die van ver of van nabij iets met de bende te maken hebben gehad. René en Edmond Verstuyft verschijnen voor de moord op de politiecommissaris eerst afzonderlijk voor het Assisshof van Oost-Vlaanderen waarbij René een eerste maal tot de doodstraf wordt veroordeeld en zijn broer tot een jarenlange gevangenisstraf.

Pas in februari 1924 zal gans de bende voor het Assisshof verschijnen. Nog tot recente datum zal dit proces beschouwd worden als "het proces van de eeuw". De debatten namen welgeteld 19 dagen in beslag. Een relaas van het verloop van dit proces zullen we u echter besparen omdat, net zoals vele andere gerechtszaken, het hier ook een kwestie was van "ieder zijn waarheid". De waarheid van het Openbaar Ministerie, de waarheid van de verdachten, de waarheid van de pers en van de publieke opinie met als finale waarheid deze van de Jury (3). Een bijzonder feit valt er toch in deze zaak te noteren. Toen tijdens dit, bijna twee maand durend proces, aan Ray-

mond Van Hoe een vraag werd gesteld, was zijn antwoord steeds, zonder ook maar enige variatie aan te brengen, : “Ik weet van niets !”

Raymond Van Hoe overleed in de gevangenis in 1930.

De man die als “tjger” de geschiedenis is ingegaan, René Verstuyft, sleet zijn laatste dagen in een bejaardentehuis in de provincie Antwerpen alwaar hij ondanks zijn hoge leeftijd een bekwame en hartstochtelijke tuinier was. In totaal bracht hij zesendertig jaar van zijn leven door in de gevangenis. In november 1978 overleed hij op 83-jarige leeftijd in een ziekenhuis te Lier (4). Toen hem door een journalist werd gevraagd of hij om hetgeen gebeurd was spijt had; antwoordde hij : “Berouw is komedie om minder straf te krijgen. Men heeft mij niet gevraagd berouw te hebben om degenen die ik aan het front neerschoot. Wat zou ik andere gevoelens hebben voor de rest ?”

Een povere verontschuldiging voor 13 onschuldige slachtoffers.

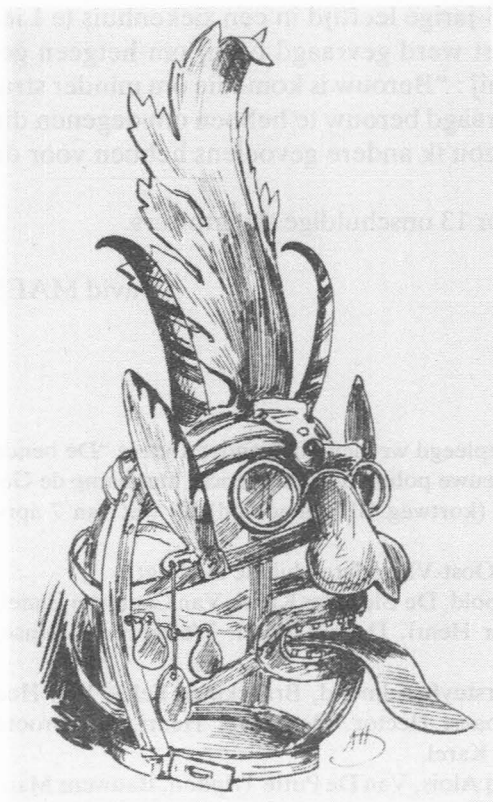
David MAES

NOTEN

2. Naar aanleiding van de feiten die gepleegd werden door onder andere “De bende Van Hoe en Verstuyft” werd een nieuwe politiedienst opgericht met name de Ge-rechtelijke Politie bij de Parketten (kortweg GPP genoemd) bij wet van 7 april 1919.
3. Het verdikt van het Assisenhof van Oost-Vlaanderen luidde als volgt :
vrijspraak voor : Van Eenaeme Leopold, De Bleecker Karel, Van Cauteren Emiel, Van Cauteren Josephina, Sartenaer Henri, Debaut Remi, Walraeve Hortense, Struyveldt Petrus en Lebrun Emilie.
de doodstraf : Verstuyft René, Verstuyft Edmond, Braeckman Felix, Van Hoe Raymond, Lepierre Karel, Thuysbaert Hector, De Meyer Henri, De Groote Oscar, De Luycker Oscar en Smidts Karel.
levenslange dwangarbeid : De Clercq Alois, Van De Putte Triphon, Bauwens Maurice, Pattheeuw Frederic, Willemys Emiel, Weewouters Kamiel en Bruteyn Prosper.
20 jaar dwangarbeid : Van Der Haeghen Alberic, Dhondt Kamiel, Criel Petrus, Haeck Gustaaf en Geirnaert Jan.
15 jaar dwangarbeid : De Meyer Alfons, Lestienne Gustaaf en Van Damme Gustaaf.
12 jaar dwangarbeid : Roels Jacob.
Werd opgesloten in een krankzinnigengesticht : Van Der Ougstraeten.
4. Als laatste van de drie kopstukken van de bende overleed Edmond Verstuyft op 3 maart 1984 in het nieuwe ziekenhuis De Bijloke te Gent.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 225

Op 20 september 1902 stelde Armand Heins in het Frans, in de rubriek "Kunstsmeedwerken - Oudheidkundig Museum - XVIIe eeuw", een fiche op over

Grotesk ijzeren Masker

Dit masker dat schijnt te dateren uit de XVIIe eeuw, bestaat uit twee symmetrische helften die samengevoegd zijn door een scharnier, en dat rond de hals kan gesespt worden.

Het is volledig in ijzer, heeft een hoogte van 55 centimeter en een breedte van 30 centimeter ter hoogte van de rechtstaande oren.

Het bovenste gedeelte is plaatijzer gesneden in de vorm van een kuif en geschilderd in rode en gele kleuren. De horens zijn versierd met drie witte, zwarte en rode spiralen.

Op het voorhoofd is een eigenaardig, puntig, nasaal toestel aangepast dat voorzien is van een grote bril zonder glazen.

De lange oren zijn bevestigd aan een van de stukken van het geraamte; ze staan recht en zijn in het rood geschilderd met zwarte insnijdingen. Aan deze oren hangen oorbellen die bestaan uit drie kleine metalen lamellen die moesten rinkelen bij de bewegingen van de huppelende en te keer gaande drager.

De grote mond wordt gevormd door lippen die omlijnd worden door een rij witte, vierkante tanden. Daar tussen steekt een lange, platte tong die omgebogen is aan het uiteinde. Het deel dat de mond van de man raakt is voorzien van een fluitje.

Dit vreemdsoortig vermommingsonderdeel werd gekocht voor 100 fr. bij de verkoop van de verzameling Minard, waar het bij de foltertuijen lag (sectie VIII, nr. 123 van de verkoop van 7 mei 1883). Het werd geboekt in het aankoopregister van het Oudheidkundig Museum als een masker van

de St.-Michielsgilde. Wanneer deze toeschrijving gegrond is, zou het destijds geplaatst geweest zijn op de schouders van het personage dat de rol van de duivel vertolkte bij de ceremoniën van de hoofdgilde der schermers van St.-Michiel te Gent.

Inlichtingen verstrekt door de Heer A. Van Werveke, conservator van het Oudheidkundig Museum.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

GROENDREEFBRUG

De enige verbindingen tussen de volkrijke wijken "Rabot" en "Rooigem" waren de Bargiebrug en de Guislainbrug. Deze bruggen zijn 1.100 meter van elkaar verwijderd, hetwelk in de stad veruit de grootste afstand is tussen twee bruggen.

In 1970 werd een ontwerp gemaakt voor een voetbrug in gewapend beton, een licht boorvormig portaal-constructie, met een totale lengte van 35 meter en een nuttige breedte van 3,5 meter, een vrije hoogte van 4,2 meter. De aanbesteding had plaats op 30 oktober 1969.

De werken, aangevat op 1 april 1970, eindigden met de openstelling

De Groendreefbrug, links de Elyzeese Velden, rechts de Groendreef.

op 30 november 1970.

De totale kostprijs bedroeg : 4.055.256 fr.

De brug kreeg haar naam, officieel, op 10 september 1975, bij besluit van het College van Burgemeester en Schepenen.

GUISLAINBRUG

In 1941 werd er op de plaats van de huidige Guislainbrug, een primitieve houten brug, rustend op metalen liggers, gebouwd door de Duitsers en kreeg als naam Nieuwe Palinghuizenbrug. Ze werd in dienst genomen op dinsdag 17 juni 1941. De kostprijs bedroeg 1.300.000 fr. Na de oorlog werd ze afgebroken om vervangen te worden door de huidige brug. De nieuwe naam der brug werd door het College beslist op 14 november 1950 : ze werd genoemd naar het nabijgelegen rusthuis van Guislain (gebouwd in 1857) (1). De nieuwe brug werd aanbesteed op 8 april 1951.

De werken begonnen op 16 januari 1952 en eindigden met de proefbelasting op 28 maart 1953 : zwaar beladen vrachtwagens met een totaal gewicht van 325 ton werden op de brug geplaatst terwijl op de voetpaden 90 ton kalseide werd opgestapeld, zodat de brug een totaal gewicht van 415 ton te dragen kreeg. Na de test werd de brug opengesteld voor het verkeer. De totale kostprijs beliep 18.365.367 fr.

De brug in gewapend beton is één der mooiste constructie's van de moderne tijd en het was ook één der weinigen in de stad Gent waar de naam op de brug zelf vermeld was (zie foto).

Jaar	Soort	Lengte	Breedte van :			Vrije	Proef
			rijweg	voetpad	doorvaar	hoogte	
1941	Vaste in hout	49,25	6	2 x 1,5	10,4	4,5	
1953	Vaste in beton	45	12	2 x 3	22	5,25	415 ton

Stadsbrug

TWEE GATENBRUG

Uit het jaarverslag van de stad Gent 1976.

In het kader van de aanpassing van de Leiekaai werd deze brug herbouwd en verbreed in 1976.

De bovenbouw werd vervangen in staal. De overspanning van de brug bleef dezelfde maar de breedte werd 12 m hetzij 2 m meer dan de vorige. Zodoende werd de rijweg van 6 m op 9 m gebracht. De uitvoering was voor-

(1) Het gesticht kreeg officieel de naam van zijn stichter op 23 april 1860.

De, in 1953, gebouwde Guislainbrug, gezien vanaf de Groendreef. Zie de brugnaam op de onderkant van de borstwering.
Onderaan, dezelfde brug gezien vanaf de Palinghuizen. Beide foto's werden genomen in 1983 door M. Labyn.

zien in 100 werkdagen.

Begin 1977 werd de montage van de stalen brugelementen van de bovenbouw aangevat. De laswerken waren rond 15 april 1977 voltooid, zodat de voorlopige aanvaarding plaats had op 22 april 1977.

De totale kostprijs bedroeg 2.973.152 fr.

Van deze brug die ontstond bij het graven van de Coupure, is praktisch niets terug te vinden zodat ik me moet beperken bij het bovenstaande jaarverslag.

GROENE VALLEIBRUG

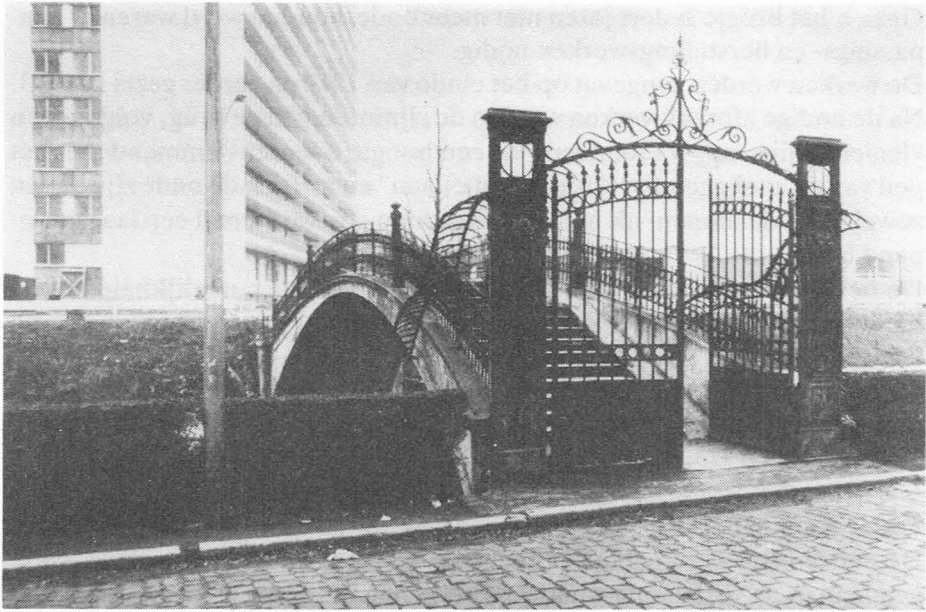
Uit het jaarverslag van de stad Gent :

“Dit brugje dat destijds door de N.V. La Lys (1) gebouwd werd, maakt sedert 28-11-1906 het voorwerp uit van een gedoogzaamheid, die door het Beheer van Bruggen en Wegen aan de N.V. La Lys werd verleend.

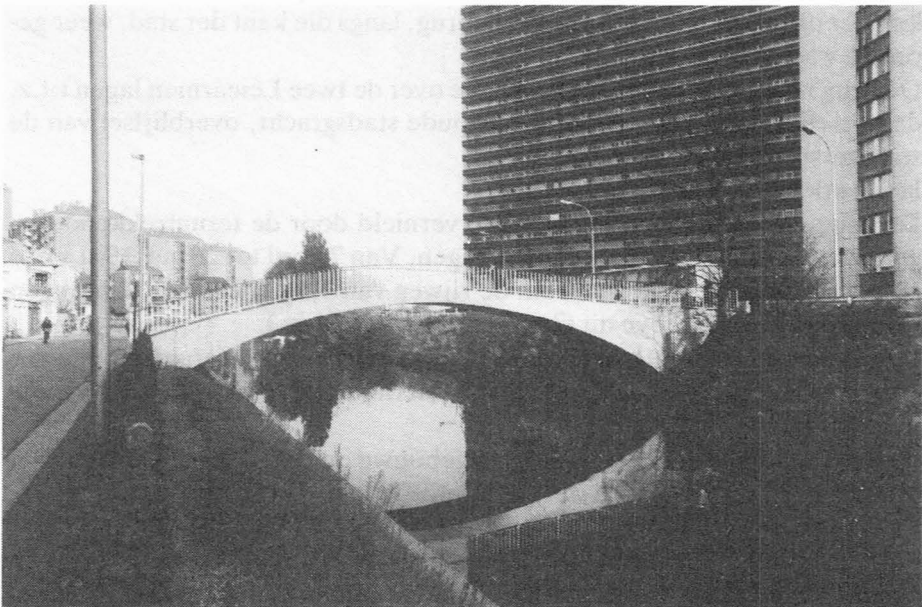
Sedert 27 juni 1967 ging deze gedoogzaamheid over op naam van N.V. Groene Vallei.

Op verzoek van N.V. bouwbedrijf Amelinckx werd het voetbrugje overgenomen door de stad.

(1) La Lys of in de volksmond “de grote Lys” (er was nl. nog een “Kleine Lys”, Morel en Verbeke) was een vlasfabriek ontstaan in 1838 op de gronden tussen de Leie en de vestingsgracht aan de Nieuwe Wandeling. Het bedrijf sloot definitief haar deuren in 1961 en werd in 1964-1965 volledig gesloopt om plaats te maken voor een nieuwe vestiging van Sarma en enkele buildings gebouwd door het bouwbedrijf Amelinckx.

De eerste Groene valleibrug, gebouwd door de N.V. La Lys.
Foto van de Technische dienst Bruggen en Waterlopen.
Op de onderste foto zien we de nieuwe brug (foto van 1983).

Gezien het brugje sedert jaren niet meer onderhouden werd waren er aanpassings- en herstellingswerken nodig.

De werken werden aangevat op het einde van 1972 en verder gezet in 1973. Na de nodige afbraakwerken werden de zijmuren van de brug, volgens een vloeiende lijn, opgebetonneerd tot een hoogte overeenstemmend met het peil van de aanliggende "Groene Valleilaan" en werden de oude zijwanden zowel langs de binnen- als aan de buitenzijde afgewerkt met een laag gewapend beton.

De helling werd zoveel mogelijk afgevlakt om de toegankelijkheid te verbeteren. De brug kreeg een nieuwe stalen leuning.

De werken waren ten einde op 26-4-1973.

De benaming "Groene Valleibrug" werd voorgesteld door het bestuur van Bruggen en Waterlopen goedgekeurd door een besluit van het College op 10 september 1973.

EKKERGEMBRUG

De eerste brug werd gebouwd naar aanleiding van de aanleg van de Rooigemlaan in de verlenging van de Akkergemlaan (heden Einde Were).

Het werd een dubbele vaste brug, "in steenmortel zonder ijzer" aldus het jaarverslag van de stad Gent. Ze werd gebouwd door de firma Buyck en Neyt, voor de som van 110.000 fr. Het werk werd aangevangen in mei 1899 volgens de Gazette van Gent : "van zodra de scheepvaart door het doorsteken der dijken aan de Verloren Kostbrug, langs die kant der stad, weer geopend was."

De brug bestond uit twee bogen welke over de twee Leiearmen lagen t.t.z. de oostelijke arm was eigenlijk een oude stadsgracht, overblijfsel van de stadsversterkingen.

Het werk was ten einde in 1900.

De brug, zie zichtkaart, in mei 1940 vernield door de terugtrekkende legers, werd door een noodbrug vervangen. Van 7 april tot 26 mei 1941 werd er aan die noodbrug gewerkt om de rijweg van 4,5 m naar 6 m te brengen (aannemer R. De Taeye uit Gent, prijs 63.671,71 fr.).

De noodbrug (in hout) werd in 1944 beschadigd bij de terugtrekking der Duitse troepen. Ze werd hersteld en onderhouden tot aan de bouw van de huidige brug in 1952.

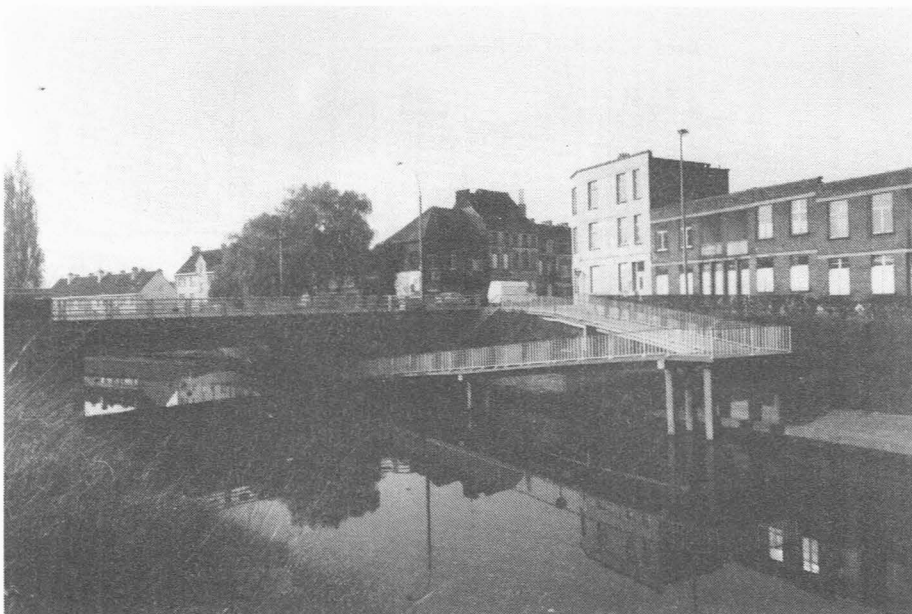
De laatste brug werd op staatskosten gebouwd omdat de Rooigemlaan deel uitmaakte van de geplande ringlaan rond Gent en dus een staatsbaan werd. Het is een vaste balkbrug in gewapend beton met een breedte van maar liefst 26 meter. Oorspronkelijk waren er twee rijwegen van 10 m gescheiden door een middenberm van 3 m, voorbehouden voor de trams. De middenberm verdween in 1962 bij de heraanleg van de Rooigemlaan en de vervanging der trams door bussen.

De werken, aangevangen op 18 februari 1952, eindigden op 30 mei 1953.

De Ekkergerbrug omstreeks 1910. Bemerkt de twee brugbogen.
De onderste foto, genomen in 1983, geeft een totaal ander beeld en werd nochtans genomen van uit dezelfde plaats nl. vanaf het eiland Malem.

Ekkergembrug (onderdoorgang).

De totale kostprijs bedroeg 12.439.251 fr.

Bij de demping van de oude stadsgracht (of oostelijke Leiearm) verdween het tweede deel der brug in de grondaanvulling.

JAAR	SOORT	Lengte	Breedte van :			Vrije hoogte
			rijweg	voetpad	doorvaar	
1900	Vaste bruggen in steen	80	6	2 x 2	15,9 10,1	4
1952	Vaste in beton		23	2 x 1,5	15,9	2,93

- Bouwen van een onderdoorgang voor voetgangers onder de Ekkergembrug.

Daar het oversteken van de drukke Rooigemlaan ter hoogte van de Ekkergembrug voor de voetgangers zeer gevaarlijk is, werd door de inwoners van de omgeving aangedrongen op maatregelen ter beveiliging van het voetgangersverkeer aldaar. Aangezien het Ministerie van Openbare Werken het plaatsen van verkeerslichten afwees, stemde het College in principe in met het idee van een onderdoorgang onder de Ekkergembrug tussen de Herdenkingslaan en de Leiekaai. Het ontwerp werd goedgekeurd door de

Gemeenteraad in zitting van 20 maart 1978 en voorziet in het heien van een fundering van lichte palen van gewapend beton in de waterweg en in de taluds, waarop geprefabriceerde elementen uit voorgespannen beton met een breedte van ca. 2,40 m worden geplaatst. De toegang naar het horizontaal gedeelte onder de Ekkergerbrug zal aan weerszijden mogelijk zijn via enerzijds een toegangshelling en anderzijds een trap langsheen het landhoofd van de brug.

Deze werken werden openbaar aanbesteed op 31 augustus 1978 en werden door het College toegewezen aan een firma uit Gent voor een bedrag van 2.973.610 fr. (incl. B.T.W.).

De werken werden aangevat op 2 april 1979. De oorspronkelijke uitvoeringstermijn van 80 werkdagen werd met 30 werkdagen verlengd ingevolge moeilijkheden ondervonden bij het heien van de palen onder en naast de Ekkergerbrug.

De werken werden beëindigd op 26 oktober 1979. Het totaal bedrag beliep : 3.176.696 fr. (inclusief B.T.W.).

Het electriciteitsbedrijf zorgde voor het aanbrengen van de nodige verlichting zodat de voetgangers en fietsers zich voortaan in alle veiligheid van de ene naar de andere zijde van de drukke Ringlaan kunnen begeven.

M. LABYN
(*t vervolgt)

EEN GEVELBEELD VOOR EEN LEGENDE : LIEDERICK DE BUCK

In een nis op ons stadhuis staat een beeld in dure Echaillonsteen voorstellende : Liederick de Buck (†674). Volgens de opvattingen van de tijd waarin het kunstwerk gemaakt en geplaatst werd (1894-1908) was hij de eerste "forestier" van Vlaanderen, tevens stamvader van onze graven. De 18 andere beelden die hem gezelschap houden zijn in volgorde van links naar rechts :

Boudewijn I, den IJzeren arm (†879)

Boudewijn VI (†1703)

Robrecht de Fries (†1093)

Boudewijn Hapken (†1119)

Karel de Goede (†1127)

Filips van den Elzas (†1157)

Gentse Krijger

Knaap der Goudsmiden

Liederick de Buck, gestorven in 836 en niet in 674.
(Foto R. De Buck).

Rombout Keldermans
Isabella van Portugal
Keizer Karel V
Margaretha van Oostenrijk
Domien de Wagemakere
Een wapenmaker
Een schepen van de Keure (met perkament)
Staffier
Wapenheraut
Een Schepen van Ghedeele (met 2 boeken)

Aan de 19 beelden op het stadhuis werkten verschillende kunstenaars. Wie wat gebeeldhouwd heeft is moeilijk te achterhalen. Vast staat echter wel dat ze allemaal uitgevoerd zijn naar tekeningen van de Brusselaar Julien Dillens (1).

Het figuur Liederick de Buck is gecreëerd door een aantal oude kroniekschrijvers die legenden voor waarheid namen en gewaagde combinaties van teksten maakten. Ook de overlijdensdatum, op het beeld aangebracht, stoelt louter op kronieken zonder bewijsmateriaal. Enkel zijn voor naam is in oude handschriften terug te vinden.

In de annalen van onze St.-Pietersabdij, opgesteld circa 1060 (2), staat te lezen : Anno 836 Lidricus comes obiit. Dit betekent : Graaf Liederick is gestorven in 836 (Daar dit jaar gekenmerkt wordt door een hevige inval van de Noormannen is het niet uitgesloten dat hij hierbij om het leven kwam). Zijn familienaam werd afgeleid uit een handschrift van de elfde eeuw, waarin een schenking van Robrecht de Fries vermeld wordt. Deze tiende graaf van Vlaanderen (1071-1093) wordt hierin betiteld als "MARCHIO FLANDRIGENARUM ET DOMINUS SILVA". (3) Dominus Silva betekent letterlijk Heer van het woud. Door deze betiteling te interpreteren ontstond stilaan de legende van de "forestiers van Vlaanderen". Men nam aan dat de voorouders van de graven van Vlaanderen geen "graven" konden zijn in dezelfde zin als Boudewijn I met de IJzeren Arm, van wie bewezen is dat hij de eerste "graaf" is. Daarom bedacht men de titel van "forestier" (heer van het woud) voor Boudewijns voorgangers. Tegenwoordig pleegt men ze gouvgraven te noemen. Overigens met "LE BUC" werd in de Frankische tijd een bosrijk gebied bedoeld dat zich uitstreckte rondom Rijsel, onze streken dus inbegrepen. LIDERIC DE BUC werd letterlijk uit het historische Frans vertaald als LIEDERICK DE BUCK of anders gezegd Liederick van het Rijselse woud. Nu nog vindt men in de Franse taal het woord "BUC" terug (4) :

bûche = blok hout
bûcher = behakken
bûcheron = houthakker
bûchette = spaander

Tot aan het begin van deze eeuw nam men algemeen de forestierlegende voor waarheid, stoelende op de uit 1070 stammende GENEALOGIA BERTINIANA (5) waarin de afstamming Liederick-Ingelram-Audacer-Boudewijn I te lezen staat. In een ophefmakende bijdrage uit 1904 heeft de Saint-Léger, hoogleraar aan de Rijksse Universiteit deze legende ontzenuwd (6). De schrijver kon na zijn studie besluiten dat Liederick en Ingelram wel degelijk hebben geleefd, zonder nochtans voorvaderen of voorgangers van onze eerste graaf te zijn. Audacer daarentegen was wel Boudewijns vader, maar niets bewijst dat hij in Vlaanderen gezag zou hebben uitgeoefend.

BESLUIT : LIEDERICK zonder meer, stierf in 836. Hij was een gouwgraaf onder Lodewijk I de Vrome, keizer van het Frankische rijk. Welk gebied in onze streken hij precies beheerde is niet geweten. Wat gesuggereerd wordt op het stadhuis is pure legende.

BRONVERMELDING

- (1) Het stadhuis te Gent en zijn beelden. Bijdrage in een toeristisch folder van A.T. Van de Walle, Ere-Directeur Dienst Toerisme.
- (2) Annales Blandiniensis, gebaseerd op oorspronkelijke doch verloren annalen.
- (3) J. Dhondt, De forestiers van Vlaanderen in : Handelingen Kon. Commissie Geschiedenis CV (1940) blz. 297.
- (4) Hipp. Vandevelde, Recherche de la Vérité dans la tradition des forestiers de Flandre-Le pays de Buc (1857-61).
- (5) Lidricus Harlebecensis comes genuit Ingelramnum, Ingelramnus genuit Audacrum, Audacer genuit Balduinum Ferreum, qui duxit filiam Caroli Calvi nomine Judith.
- (6) A. de Saint-Léger, la légende de Lyderic et des forestiers de Flandre in : Bulletin Commission Histoire du département du Nord XXVI (1904) blz. 115-137.

RONALD DE BUCK

VAN ALLE MARKTEN THUIS

Deel XIV - Slot

DE MARKT ALS TERECHTSTELLINGSPLAATS

*Markten en kerkhoven
verzamelplaatsen van
levenden en doden -
daar leer je een stad kennen.*

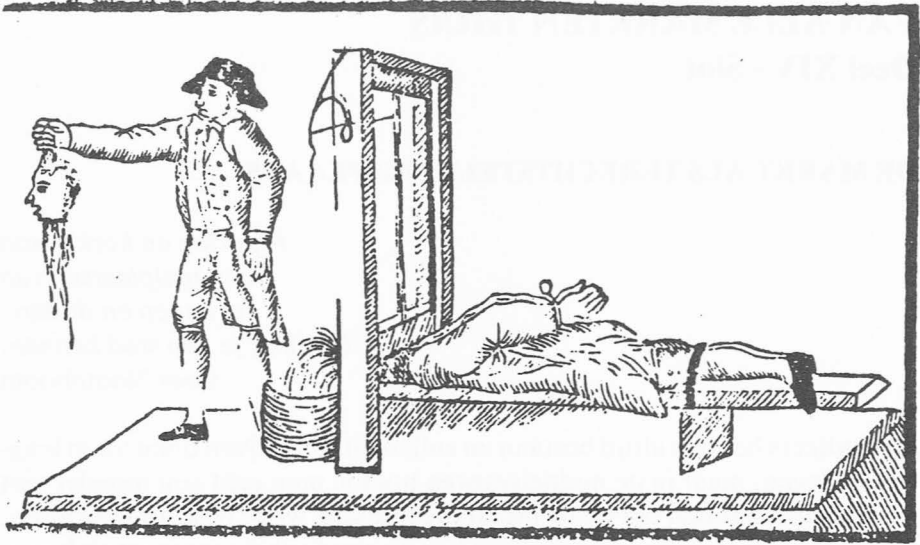
Cees Nooteboom

Misdadigers hebben altijd bestaan en zullen dit wel blijven doen tot in lengte van dagen, maar in de middeleeuwen hoefde men echt zijn moeder niet vermoord te hebben om op de meest draconische wijze bestraft te worden. Gevangenisstraf als zodanig bestond niet en werd enkel toegepast als bewarende maatregel in afwachting van de berechting.

Zij die de rechtspraak beoefenden hadden met de strafuitvoering een dubbel doel voor ogen : 1° de bestraffing van de boosdoener zelf, maar 2° niet in het minst het stellen van een afschrikwekkend voorbeeld. En een ding is zeker : daar waren onze voorvaders goed in. Reeds bij het naderen van de stadspoorten werd men geconfronteerd met de galgen, het galgenveld of de galgenberg langs de toegangswegen, alsof men wou zeggen : “Bezint eer ge begint. Zo behandelen wij hier het geboefte”.

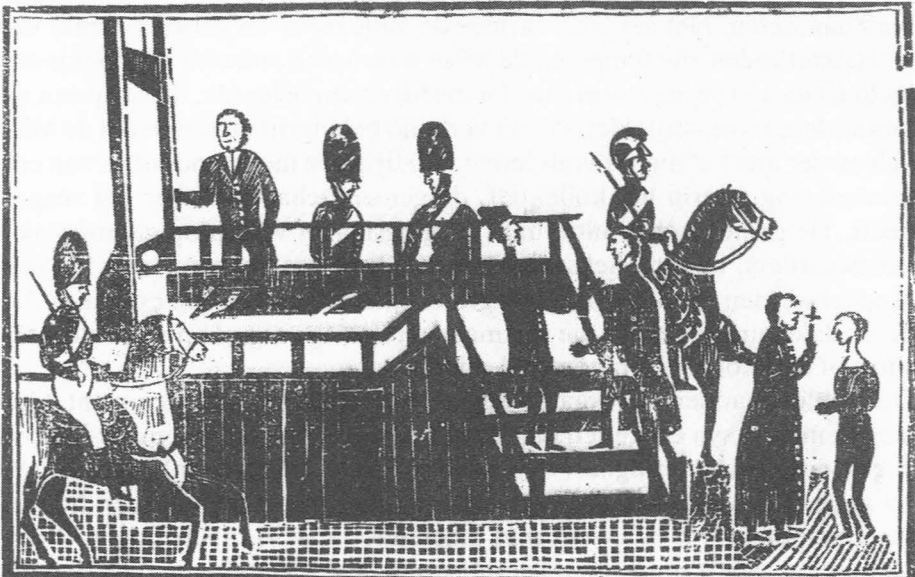
De lezer moet zich, om dit artikel ten volle te begrijpen, een andere mentaliteit aanmeten. Het gemak waarmee de middeleeuwer gebruik maakt van martelmethodes, het tempo en de wijze waarop hij anderen het hoekje om hielp en de niet geringe dosis plezier die hij er aan beleefde, duidt op een totaal andere levensstijl. Het is in dit verband belangrijk te weten dat de Middeleeuwer niet belangrijk is als individu. Hij is een nietig onderdeel van een samenleving waarin het kollektief, de gemeenschap het voor het zeggen heeft. De gemeenschap uitte haar zeggingsmacht vooral op geloofsvlak : eedzweerdens, kettens, heksen en toverkollen, waarzeggers; voor het merendeel werden zij slachtoffer van gruwelijke martelingen en executies. En de modale burger werd in die tijd maar al te graag vergast op een radbraakshow of een stook-de brandstapel-middag.

De rechters hadden een waaier van afschrikwekkende straffen want “den hangman doet syn executien met den vyere (vuur), swaerde, putte (levend begraven), quaertieringhe (vierendelen), rade (radbraken), spriete (Y-vormige galg voor zelfmoordenaars), galghe, slepinghe (op een houten slee), nypinghe (in het vlees met gloeiende tangen), afsnydinghe (tong, hand, neus, keel), kortooren (oor afsnijden), doorstekinghe (van de tong

met een gloeiend ijzer), uitooginghe (de ogen uitsteken), geeselinghe, schavotteringhe (ten toon stellen), en diergelycke naer de costumen ende usantien van den lande” (naar de lokale gebruiken en gewoonten).

Een voorbeeld stellen waar geen volk is heeft geen effect. Waar kon men dus beter de straffen laten uitvoeren dan op openbare plaatsen met veel toeloop, nl. de marktpleinen. Te Gent waren de Vrijdagmarkt, de Korenmarkt, de Vismarkt, het Veerleplein en de Botermarkt daarvoor de meest aangewezen plaatsen.

DE VRIJDAGMARKT

Een zeker Jan Caerel Lancksweert, een bakker, had zijn hoogzwangere vrouw met een stok bewusteloos geslagen. Toen ze niet snel genoeg naar zijn zin het hoekje om ging, sneedt hij haar de keel af. Eenmaal deze snode daad gepleegd, vluchtte hij naar Luik, waar hij kort daarna aangehouden en terug naar Gent gebracht werd. Na op last van de schepenen van de Keure gefolterd geweest te zijn, bekende hij zijn misdaad. De schepenen veroordeelden hem op 9 november 1569 om op een "hurde" (d.i. een soort slee, een mat van gevlochten dunnen taaie wilgetwijgen gebruikt voor het vervoer van veroordeelden) gesleept te worden van aan de gevangenis van het "Sausselet" (op de plaats van het voormalig pakhuis waar nu het hoofdpstkantoor staat) tot op de Vrijdagmarkt, waar hij op een liggend "dweerskruis" geplaatst werd. Vervolgens moest de beul hem armen en benen breken met een ijzeren staaf. Het vonnis luidde : "Om aldaer op een schavot u lichaem levendigh op een dweers houten kruis geraebraekt midtsghaeders met een scherp snydende mes uwe keele afghesneden te worden datter de dood naer volght".

De doodstraf werd naar oud gebruik nog dezelfde dag van de uitspraak uitgevoerd. De schepenen en de Groot-Baljuw sloegen daarbij dit schouwspel gade van uit de vensters van het "Tooghuis". Dit was steeds de geplogenheid bij een terechtstelling op de Vrijdagmarkt. De eigenaar van dit pand werd daarvoor behoorlijk vergoed want in 1669 werd er "Betaelt den proprietaris van het hooghuis op den vrydachmarct de somme van 20 sch.(ellingen) gr.(oote) ter causen dat schepenen van den keure ghebruict hebben de voorcamere als men up de selven marct justitie doet". Zij gebruikten daar ook "winen ende spisen", deze wijnen zijnde "malveseye, Ypocras ende andere dranken". Het Tooghuis bevindt zich langs de zuidzijde van de Vrijdagmarkt nr. 49, kant Groot Kanonplein - Kammerstraat ongeveer ter

hoogte van het standbeeld van Jacob van Artevelde doch iets meer richting Kammerstraat. De woning valt op door zijn prachtig gesculpteerde eikehouten deur.

In 1629 mochten de hoogwaardigheidsbekleders nogmaals een kijkje nemen door dezelfde ramen om het letterlijk aflsachten van een verrader bij te wonen.

"In dit bovenschreven jaer, den XVII dach van Septembre, wiert upde Vrijdachmaerct justitie ghedaen van eenen borgher van Ghendt, die ghenamemt was Joachim Pijn, omme dat hij

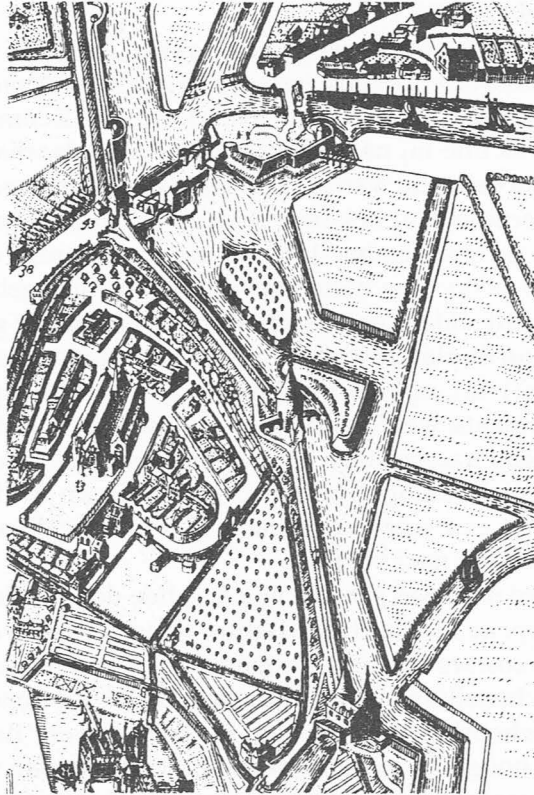

Fig. 1. Centraal op de kaart : De Herderstoren, alias Begijnturre, bijgenaamd Josse Pijnhoofdstoren, tussen de Brugse Poort (boven) en de Rabot torens (onder). (Kaart Hondius, 1641, Eigen verz.).

de stadt van Ghendt met verraderie meende ghelevert thebben jnde handen vanden prince van Oraingnen, onsen viant; hij wiert van tSauselet tot upde Vrijdachmaerct ghesleept up een hurde, ende aldaer up een schavot eerst zijn een handt afghecapt ende daernaer ghehanghen ende daernaer wederom up tshavot gheleyt, sijnen buyck open ghesneden ende al zijn jnghewant daeruyt ghetrocken ende daernaer ghevierendeelt ende de sticken aen een halfve galghe ghehanghen up diveersche quaertieren vande stadt, ende thoof tghestecken ter Beghijnen turre uuyt.”

De halve galg waarvan sprake had de vorm van een omgekeerde L, met steunbalk. Een hele galg had de vorm van een omgekeerde U, met twee steunbalken. De Begijntoren was een versterkingstoren midden de huidige Begijnhoflaan. Bij collectorwerken werden de grondvesten ervan enkele jaren geleden blootgelegd. Men is hem lang “Joachim Pijnhoofdstoren” blijven noemen. (Fig. 1).

De juiste plaats waar de terechtstellingen meestal plaatsgrepen was ter hoogte van het “Tooghuis” en “Het Toreken”.

DE KORENMARKT

Had een terechtstelling op de Koornmarkt plaats, dan bekeken de schepenen het gebeuren van op de verdieping van het estaminet “den Cleene Oliphant” juist naast het “Sausselet” gelegen. De stadsrekeningen maken ook hier regelmatig melding van de verfrissingen die door de grote heren genuttigd werden tijdens de executies. Hier grepen vooral de verhangingen plaats. De twee er naastliggende huizen heetten “den grooten Oliphant” en “thasewindeke”. Laatstgenoemd café werd ooit nog door een familielid uitgebaat en is bij ietwat oudere Gentenaars zeker nog bekend.

Het was gedurende de tweede helft van de 16de eeuw, tijdens de godsdiensttrobelen dat de Koornmarkt bijna dagelijks het toneel was van terechtstellingen. De beschuldiging luidde bijna steeds : ketterij of afvalligheid en zorgde voor hallucinant spektakel. Een der eerste terechtstellingen van die aard had plaats voor het Sausselet de 7de september 1566. Marcus van Vaernewyck beschrijft de executie door verhangning van drie protestanten in zijn boek “Beroerlicke Tyden”. Aangezien dergelijk spektakel een bepaald deel van de bevolking revolteerde had men de hele Korenmarkt afgezet met soldaten, cavalerie en infanterie. De autoriteiten sloegen de bedoening zoals gewoonlijk gade van achter de vensters van de “Cleene Oliphant”. Het is merkwaardig, de katholieke Van Vaernewyck, die anders zo bekend stond om zijn zachtmoedig en humaan karakter, de ontelbare executies door het vuur, het koord of het zwaard te horen goedpraten. Hij betreurt de gruweldaden, maar vindt ze toch onontbeerlijk om het katholicisme als staatsgodsdienst te verdedigen : “Schepenen ende raet van Ghendt ... hebben sommighe corrumperende leden uut d’lichaem der ghemeente willen snijen, updat de zelve onghecorrigiert blijvende, niet en zoude occasie gheven van meerder quale ende trouble”.

Het was eveneens voor het Sausselet dat de terechtstelling plaatsgreep van de vermaarde beeldhouwer Jérôme Duquesnoy, die wegens zogezegde “sodomie” tot de brandstapel veroordeeld was. Hij werd aan een paal gebonden en levend verbrand. Hij liet niet af om te protesteren en hield zijn onschuld vol tot op de brandstapel. Hij had de kinderen enkel als model gebruikt. Zijn laatste werk was de graftombe van bisschop Triest die men nu nog kan bewonderen in de St.-Baafskathedraal te Gent. Het doodvonnis werd door de schepenen uitgesproken op 28 september 1654 en nog dezelfde dag ten uitvoer gebracht. “Omme dieswille dat ghij Jeronimus du Quenooy ... u soo verre hebt vergheten van op diversche plaetsen ende ter diversche stonden te commiteren het crime van Sodomie..., recht doende condempneeren u op de cooremerct deser stede aen eene staeck ghecoordt ende verbrandt te woorden in asschen...”

MAST EN DANNEELS.

GEDAREN BINNEN DE STAD GENT,

Over twee grauwaerne Moordenaren, de welke vyf moorden gedaen hebben in een Huys omtrent de Lieve Vrouwe-Broeders, hebbende vermoord Broeder en Zuster met hun dry Nichten, waer voor zy hun rechtveerdige Sententie hebben ontvangen op den 3° December 1763, van voor eerst met gloeyende Tangen vyf brokken uyt hun lyf geneepen te worden, en dan levendig geraeybrackt te worden, en daarna geslagen op den Kop met eenen Hamer ofte handboom, en alzoo voorts in het vuer gesmeten te worden tot dat de dood hun volgt, breeder te verstaen in dit Lied.

STERNE: — *Hes liq ik hier in dees ellende.*

1. **M**AST en DANNEELS, die moordenaren,
Die blyven onder 't volk bekend;
Die namen blyven afschuw baren,
Nog onder 't volk van 't oude Gent,
Het is ook wreed wat ze eens misdreven,
Het doet van schrik het herte heven.

2. Jan Mast was kraekind van de stede,
Fernaed Danneels een knipersgast:
Zy waren raw en bots van zede,
In drank werd al hun geld verkwast,
Aen 't spel verslaefd werd 't werk verlaten,
Ter uyl ze altyd in kroegen zaten.

3. Voor drank en spel er geld moest wezen,
En werken wilden zy niet meer;
In strich zy dan zonder treeren,
Verloren schaemte en deugd en eer.
Dan weer gespeeld en weer gedronken,
Dan weer geschonken en geklonken.

4. 't Liep goed eerst af; de rockeloozen,
Zy daelden dieper steeds in schand:
Zoo gaet het altyd met de boozen,
In wie de drift der helle brandt.
De schrik is uit hun hert gevaren,
Van dieven worden 't moordenaren.

5. Aen 't vrouwbroersklooster woonden Heere,
Het was een ryk en oud rentier,
Hy leefde stil, in deugd en eere,
Met zyne brave zuster hier.
Mast trachtte Danneels te verleidn
En moordea zonden ze alle beiden.

6. Het middernacht ner was verstreko,
Dan klouken ze aen Van Doevrens woon,
Zy moesten hem noodzaaklyk spraken,
Zoo zegden zy op zoeten toon,
De man was goed, en zonder schromen,
Liet hy de schelmen binnen komen.

7. Een hamer werd thans opgeheven,
Jan Mast die sloeg hem d'heersens plat;
Danneels, door weste drift gedreven,

Heeft zyne zuster aengevat.
Hy sloeg haar yselyke wonden,
Zoo heeft zy ook de dood gevonden.

8. Twee menschen in hun bloed daer zwoomen;
Maer boven klonk een hulp gekreet,
Zy zyn de trappen opgeklimmen,
Verwoed, als zinneloozen wreed.
Dry zusters, woonend in een kamer,
Die vielen onder linnen hamer.

9. Vyf lyken! om wat goed te stelen,
Wat zilverwerk en diamant!
Ziet hen den buit daer nu verdeelen
Met bevend' en lebloede hand!
Maer nu 't geweten komt hen knagen,
Geen rust by nacht meer of by dagen.

10. Zy zyn de stad dan uitgelopen,
Verscholcn zich nu hier dan daer;
Zy wilden hungen buit verkoopen:
Dit bracht hen dieper in gevaer:
't Gerecht had hen ja 't spoor gekregen,
En zocht hen op nu aller wegen.

11. Te Ryssel werd DANNEELS gevonden,
In eene herberg daer gevat;
In een kapel werd MAST gebonden,
In 't Schreiboorn van de Gentsche stad.
Zy werden in de boei geslagen,
Tot als het ner der straf zou dagen.

12. De straf was wreed, die zy hier vonden,
Ter Vrydagsmarkt zyn zy gesleurd,
Op eene herde vast gebonden,
Die 't naekte lichaem wreed verscheurd
Dan werden beiden vast gegrepen
En niet een gladdo tang geneepen.

13. Zy werden in een vuur gesmeten,
En beide levendig verbrand!
Dit was 't gevolg van plicht vergeten;
Wie luiheid oert vervalt in schand.
O laet ons deugd en vlyt beminnen,
En zuiver zyn van ziel en zinnen.

EINDE.

Fig. 2. Moordlied op de terechtstelling van Mast en Danneels op de Vrijdagmarkt te Gent op 3 december 1763 wegens het plegen van "vyf grauzaerne moorden". (Bibliotheek Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, doos 18, blad 51).

Op 7 augustus 1595 worden nog enkele geuzen verbrand. Van den Vijvere beschrijft het als volgt : "... Item alsnu smaendachs den VII Ougste daernaer zoo waeren dese neghene vrijbuyters (Geuzen uit Zeeuws-Vlaanderen) up den Coornaert gherecht, zeven ghehangen ende twee verbrant, te weten den eenen Mesdach, van Ghendt ende den anderen, die met hem verbrant was, was van omtrent Gheertruyenbeerghe (Geertruidenberg, vestingsstadje in Nederlands Noord-Brabant), die ooc jn sijn hoofd zeere ghequetst was. Dese twee, die verbrant waeren, storfven guesghesint, ende dander vijf storfven Rooms catholijc; daerom wierden zij begraven. Ende daer was een vande zeven, die Mesdach zeer beclaechde doen hij quam upden trap vanden Sauselette om te gaen hanghen, siende naer het huuseken, daermen Mesdach jnne verbranden soude, segghende : "Mesdach, Mesdach, o povren Mesdach."

Dat niet alle terechtstellingen meteen lukten verhaalt Van den Vijvere weer. Op 2 juli 1580 stond de beul met beschaamde kaken.

"Jn dit zelve jaer, den II Julij, was upden Coornaert, (Korenmarkt) voor het Olieslaghers huus, onthoof den langhen Jaspas, ende leelicken ghefaelt, zoo dat hij (de beul) diveersche slaghen slouch eer thoof af was. Ende daer wierdender noch twee andere quaetdoenders ghehanghen. Ende desen bovenscreven Jaspas was ooc eene gheweest vande principale, met Martken Moeraert, die tsente Michiels de catholijcke predicatie hielp upsmijten met bloote messen."

Een voorgebod van 8 oktober 1539 stelde dat alle vreemdelingen zonder werk die zich binnen de stad bevonden, "binnen zonneshijne", t.t.z. binnen de 24 uur, de stad moesten verlaten. Wat dezen betrof die in het Sausselet opgesloten zaten voor allerlei onbenullige misdaden, besloot men ook hen vrij te laten. Om er helemaal zeker van te zijn dat ze toch niets ernstiger mispeuterd hadden, nam men zijn toevlucht tot een origineel middel : men deed ze "staen op een scavaut voor 't Sausselet of ze iemant kende".

Vooraleer de Koornmarkt te verlaten keren we nog even terug naar het Sausselet. Tot voor de annexatie van ons land bij Frankrijk op het einde van de 18de eeuw waren er te Gent lagere rechtbanken die men "Smalle Wetten" noemde. De rechters van deze hoven noemde men "Vinders". Hun oordeel werd gevraagd over minder belangrijke zaken en hun taak bestond er grotendeels in de partijen te verzoenen. Bij gebrek aan verzoening moest men "goet ende cort recht ten alderminsten coste" spreken, aldus het wetboek. Er waren toen 6 dergelijke rechtbanken in de stad : twee in de St.-Jansparochie (St.-Baafs), twee in de St.-Michielsparochie, één in de St.-Jacobsparochie en die van St.-Niklaas. De vindere van laatstgenoemde parochie zetelden in een zaaltje van het Sausselet op de Koornmarkt. Er waren o.a. drie tribunalen van deze vindere : één voor het vleeshouwersambacht, één voor de vishandelaere en een derde voor de lakenhandel. Deze vindere waren de "Halheere", omdat ze ook in de Laken-

halle zetelden en waarover wij het reeds uitgebreid hadden in het artikel over de Lakenhalle.

DE VISMARKT

Cecilia, dochter van de heer van Lemberch (een Duits ridder), die zich valselijk voor Mevrouw van Guyenne, oudste zuster van Philips van Bourgondië uitgegeven had, werd, na door de hangman op de pijnbank gelegd te zijn, gedurende drie opeenvolgende dagen ten toon gesteld op een schavot in het midden van de Vismarkt.

Ook werden er misdadigers en veroordeelden aan het publiek getoond alvorens verbannen, gehalsrecht of op een of andere wijze gestraft te worden. Ze werden dan tot groot jolijt van de marktgangers bespot, uitgehjouwd en niet zelden met rottigheid en vuilnis allerhande bekogeld. Omdat men daarin niet te ver zou gaan plaatste men daar meestal een stadswacht bij.

Het oudste pilorijn wordt vermeld in de stadsrekening van 1326-1327 maar het gebruik was zeker reeds veel langer in zwang. Het bevond zich naast het oude Vleeshuis. De Groentenmarkt was namelijk tijdens het Ancien Regime verdeeld in drie rechtsgebieden. Vooreerst paalde het rechtsgebied van de stad aan het leenhof van de abt van St.-Pieters (Op de plaats van het gebouw Groentenmarkt nr. 4) dat als een enclave in de stad lag. Op de plaats waar het heiligenbeeld "O.L.V. met den inktpot" tegen de zijgevel van het Vleeshuis staat, was een derde rechtsgebied, nl. een leen van de grafelijke burcht van de Oudburg. Het was op dat rechtsgebied dat de "stok ter Vismarkt" stond. Er is reeds sprake van in 1296. Waarschijnlijk had men hier niet te doen met een kooi of muit en ook niet met een verticale paal, maar met een schandbalk voorzien van gaten en overlans middendoor gezaagd, zodat de twee delen konden geopend en gesloten worden om de slachtoffers "in den stoc" te zetten "met beede (beide) de beenen". Daarin kwamen vooral dieven terecht.

Peloriijn komt van het Frans "pilori", wat schandpaal, schandbalk of kaak betekent. Bij de uitbreidingswerken aan het nieuw Groot Vleeshuis werd de oude schandpaal afgebroken en werd er door de bouwmeester Gillis de Sutter een nieuwe kaak voorzien langs de uiterste rechterhoek van de gevel langs de Vismarkt. De mooie smeedijzeren bank heeft tot op heden de tand des tijds getrotseerd en is met zijn drie smeedijzeren draagijzers met ijzeren leuning voor de plankenvloer, zijn drie consoles met gotisch tracerwerk voor de zitbank en vier stevige halsringen nog steeds te zien op de huidige Groentenmarkt. Men bereikte het verhoog langs een trapje aan de zijde van de Vleeshuisbrug (Fig. 3). In 1783 werd het Piloriijn gedeeltelijk door de bovenbouw van het "Galgenhuisje" ingemetseld. Toen was de gewoonte om mensen ten toon te stellen reeds lang in onbruik. Van af de tweede helft van de 16de eeuw gebeurde dit voor het Sausselet en later voor het stadhuis op de Botermarkt.

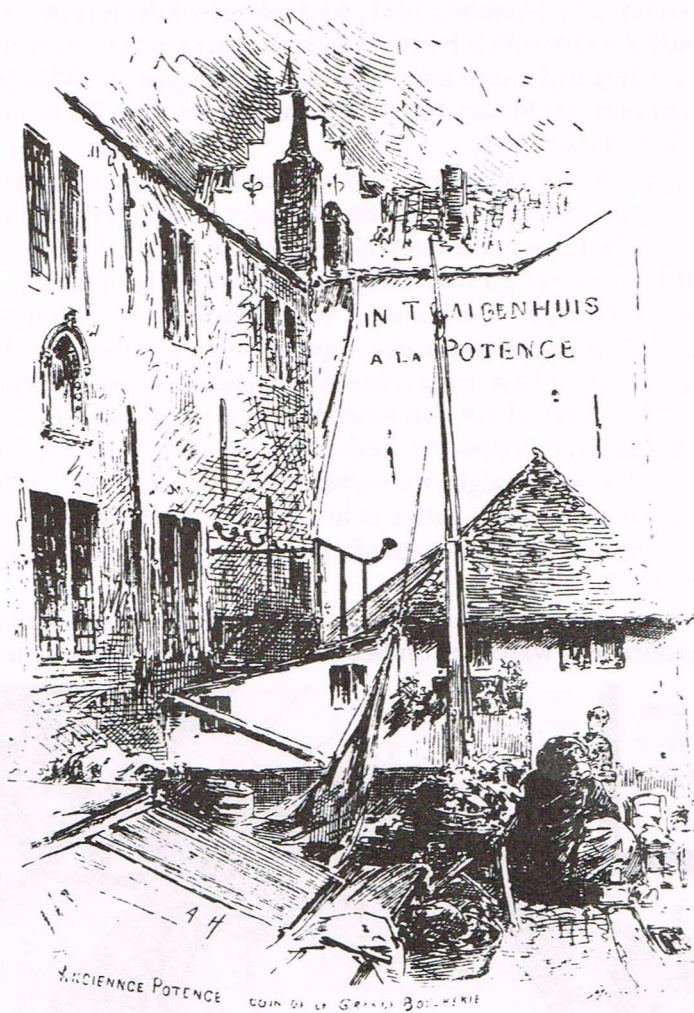

Fig. 3. De schandbank tegen de gevel van het Groot Vleeshuis naar een prent van Armand Heins/Michelet (Eigen verzameling).

KUST NU MIJN OREN...

Toen de vier palen op de Vismarkt nog van hout waren, sprak men al eens de straf uit iemand met zijn oor aan de schandpaal te nagelen. Men liet de veroordeelde daar dan staan tot wanneer hij zichzelf losgerukt had, wat niet ging zonder dat het oor doorscheurde, een zeer beschamende straf. Bij ons kon men dit niet aan de schandbank doen, gezien ze van ijzer was. Dit is zo gebleven tot op het einde van de 15de eeuw.

Op 15 augustus 1481 heeft men "Betaelt meester Cornelis de Meersman, scarpoc (beul), van 17 personen te naghelen metter hoore an de staeken

der Vischmaerct, 27 Novembris 1481, 6 schellingen 4 deniers obolen groote”. Kort nadien werden deze houten staken vervangen door stenen pilaren (Fig. 4), zodat dergelijke vonnissen voortaan aan de galg “ter Muden” (buiten de Muidepoort, op Meulestede) dienden te gebeuren. Zo lezen we : “Actum 10 September 1539.

Omme dat ghij, Philippus Andries, filius Michiel, u lovende dienaer ende ontfangen van eenen Geert Knockaert... u vervoordert hebt... diversche schaemele landslieden meer te doen gheven... dan heurlieder portie en advenant bedroeg, het zelve t’uwen singulieren profyte beoudende... Mijneheeren condemneren u te restitueren... voorts ghestelt te worden op eenen waeghen gebonden an eenen staecke, metten ooghen verbonden, hebbende een strop aen uwen hals, ende alhier voor schepenhuisse ghegheeselt te werdene op uw bloote lyf tot den bloede ende alzo ghevoert ende ghegheeselt te werden d’Hoogpoorte neder, ter poorten uytte tot onder de galghe ende aen de selve galghe uw rechter oore ghenagelt te werdene, aldaer staende tot ghy u selve gelost hebt... wijsen u verbannen te worden vijftigh jaeren uytten lande ende graefschappe van Vlaenderen, beter daer uytte dan inne...”

De pilaren werden evenwel nog gebruikt om bepaalde misdadigers die tot geseling veroordeeld waren er omheen te leiden om er geheel hun straf

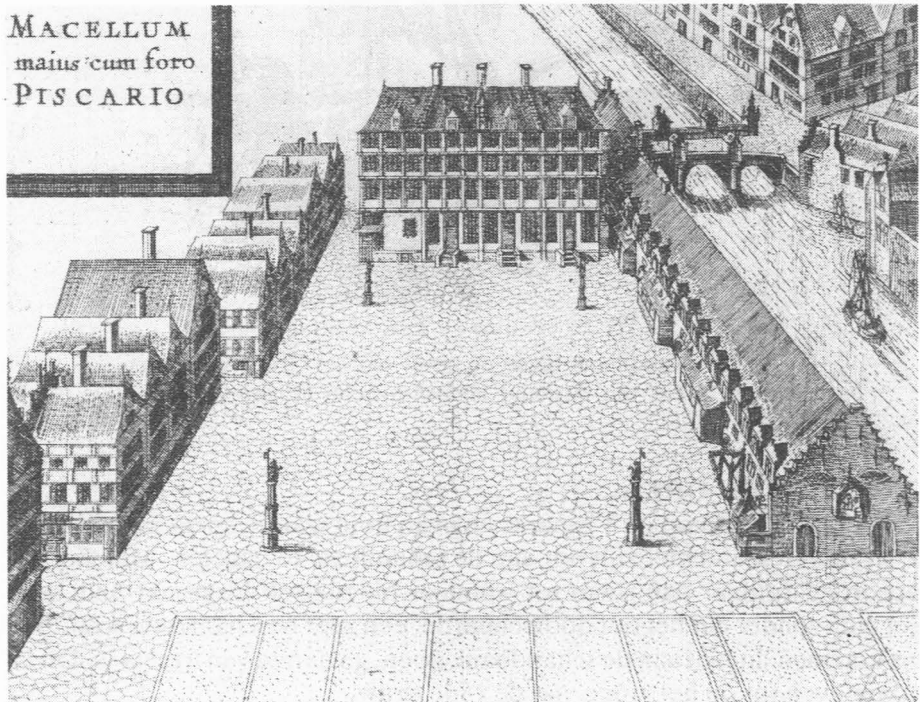

Fig. 4. De vroegere Vismarkt met de vier pilaren en het Groot Vleeshuis met galg en schandbalk (Flandria Illustrata, Sapderus).

of een deel ervan te ondergaan. Zo gebeurde het in 1587 zekere Cornelis Steenman, openbaar ontvanger, die over de schepenen “quaede maaeren” had rondgestrooid (kwaad had gesproken) rond de pilaren geseseld werd. In 1518 viel Jan van der Meersch, die in een gevecht Marten de Vedelaere verwond had, hetzelfde lot te beurt : hij zal geseseld worden “met sceerpen roeden up zijn bloot lijf, zo datter ’t bloet naervolghe, van der poorte (van sgraven casteele) tot den pilaeren vander Vischmaert deser stede van Ghent tot wederomme binden zelven casteele”.

Eedzweerders, straatschenders en boosaardige vrouwen dwong men een “heike” te dragen. De “heike” was een soort ton waardoor het hoofd en de armen werden gestoken en die als een huik of mantel op de schouders rustte. In de stadsrekeningen over 1490-1491 vindt men de kosten aan de scherprechter betaald om “dat hij de heycke heeft gedaen draghen, te wete ne eene vrouwe persoon, die een bruut (druid) de croone van den hoofde trac, drie reysen” en ene Lieven van de Putte, plichtig aan “oneerbaer en onberoerlich leven” en aan “grooten horribelen eede”, moest in 1539 de “heike” dragen langs de Hoogpoort en rond de vier pilaren van de Vismarkt, waarna men hem voor vijf jaar uit stad en land verbande (Bouc vanden Crime 1538-1539, p. 145).

Onder de bezoekers van het pilorijn telde men niet alleen godslasteraars maar ook meinedigen, afzetteren en bedriegers, valsspellers, toverkollen en landlopers. Het gebeurde wel eens dat verwanten of vrienden de scherprechter konden omkopen en dat het slachtoffer een of ander te drinken kreeg, waarop de schepenen prompt overgingen een bevel uit te vaardigen dat de scherprechter Andries niet meer mocht toelaten dat de dorst van zijn patienten geleest werd. Zo moesten van af 31 maart 1539 hen de handen op de rug gebonden worden.

DE KRAANLEI

Aan de Vleeshuisbrug, in het zicht van de Vismarkt, het Vleeshuis en het Veerleplein, stond de kraan. Het hijstoestel dat normaliter op vredige wijze gebruikt werd voor het lossen en laden van allerlei goederen, werd ook gebruikt voor het uitvoeren van de zonderlinge straf van het hangen in de mand. Het was o.a. de straf voor Godslasteraars die om geen vloekje verlegen zaten. De oudst gekende toepassing ervan, vinden we in de Baljuwrekeningen over 8 mei - 5 juli 1431 : “Aan den beul om, op bevel van den baljuw en de schepenen van Gent, Klaas, geheeten Kwade Klaas in de mand gesteld te hebben, betaald voor gerief en loon 12 schellingen parisis”.

Hoe ging men te werk ? Men plaatste de veroordeelde in een mand aan een koord die door een katrol “eenige ellen” in de hoogte gehesen werd en daar hing men dan, hoog en (althans voorlopig) droog. Op 12 juli 1454 werd weer een man ten toon gehangen. 5 juli 1455 was het de beurt aan Jan, “geheeten met den Ghelde”. In het Ballingboek vinden we de reden die aan-

DE DOODSTRAF.

Op eene langzame en treurige wyze.

Komt, nadert my en luistert naar myn zangen,
Geen vrolykheid en past nu in dit lied.
Want voelt gy niet uw borst van afschrik prangen,
Als gy 't schavot, als gy een doodstraf ziet.
Het is dat God gebiedt aan alle menschen
Dat elk van ons zyn overmaesten mint.
Gy moogt geen mensch vervloeken of verwenschen:
De moordenaar is ook een moederskind.

Bedenk eens wel wat wanhoop voor een moeder,
Wanneer haer kind moet sterven op 't schavot.
Bedenk eens wel voor zuster, vrouw of broeder
Wat wreede slag en wat afgryslyk lot!
Helt medely met al die arme menschen,
Gy allen die uwe eer en laem bemint.
Beklaegt hun lot, gy moogt ze niet verwenschen:
De moordenaar is ook een moederskind.

Als in 't kasteel 't schavot wordt opgeslagen,
Blyft in uw huis ver' van dit schriktooneel;
En loopt toch niet nieuwsgierig rond den wagen,
O neen! en neemt in 't treuspel toch geen deel.
Blyf aen uw werk, lyk alle brave menschen,
Bidt God dat nooit het kwaad u overwint.
Een hoofd valt neêr: gy moogt daer niet naar wenschen.
De moordenaar is ook een moederskind.

Gy vrouwen blyft by uwe kleine kinderen,
Daer is uw plaats, maer niet by een schavot!
Dat plussend bloed zal uwen slaep verhindren,
Blyft in uw huis: aanroep den naem van God!
Uw kinderen ook zyn zwakke, brooze menschen,
Wie weet of 't kwaed hen ook niet eens verblindt.
Weg van 't schavot! hoe kunt gy daer naar wenschen.
De moordenaar is toch een moederskind!

EXTRAKT.

By arrest verleend door het Hof van Assisen der provincie Oost-Vlaanderen, zittende te Gent.

Is den genaemden JAN-BAPTIST DE WAET, oud 30 jaren, bakkersknecht, geboren te Overveche, by Bousset. Verwezen tot de doodstraf en in de proces-kosten, met bevel dat hy is onthoofd den 4 Augusty 1855, op eene der Openbare Plaetsen der stad Gent.

Als overtuigd van in den nacht van 30 January 1855, te Gent, de genaemde Clemence Walraeve, vrijwilliglyk en met voorbedachten rade te hebben gedood; welken doodsdrag voorafgegaen, vergezeld of gevolgd is geweest door diefte tener som van omtrent de 250 franken.

PIER EN LYN.

Stemte: Op een aengename wyz.

Al wie wil hooren een nieuw lied,
Hoe Pier met Lyn ging trouwen?
Het houwelyk was maer geschied
Het was hun al berouwen:
Den eersten dag 't was al gelach,
Men zag er niet dan slempen;
Een Pier en Lyn zeer vrolyk zyn
Met hassen en met trompen.

Den tweeden dag weer vrolykheid
Met allerhande bieren;
Zy kregen daer veel schoonigheid
Om 't huis mede te versieren:
Haer zuster Maei gaf een schapraei,
Klaes die gaf pot en pannen,
En Jakkemyn gaf nicht Katlyn
Een vat met kopren banden.

Jan-oom gaf kiekens in het kot;
Pries-oom die gaf een verken;
Marilyn gaf eenen mostaerdpot,
Een schup om mede te werken;
Een Jaans-moei gaf hun een koei;
Aqjen gaf hun een tange,
En Pierken Wal gaf hun een' val
Om maizen mede te vangen.

Fig. 5. Dat niet iedereen de publieke terechtstellingen in dezelfde mate waardeerde, blijkt uit het bovenvermelde lied waarin men de op sensatie beluste menigte aanmaant "verr' van dit schriktooneel" te blijven, "niet nieuwsgierig rond den wagen te lopen" en "aen het werk te blijven. Daer is uwe plaats", maar niet bij het schavot. Op de achterzijde drukt men dan toch maar het verslag af van de onthoofding door de guillotine van de roofmoordenaar Jan-Baptist De Waet "op 4 augusty 1855... op eene der Openbare Plaetsen der stad Gent. (Waarschijnlijk de Vrijdagmarkt) Zo waren voor- en tegenstanders tevreden! (Verzameling bib. v.d. Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, doos 17, liederenbundel D, lied 3, blz. 1 & 2).

leiding was tot deze eigenaardige straf: "10 november 1483 werd Pieter Meersman gesteld in de mande (en) 50 jaer (verbannen), omme dat hij bi costume quade, felle ende orribele eede zweerd, nomende leden Gods" en verder: "Actum prima decembris 1483 Lievin Boudins, alias Scuurkin, (gesteld) in de mande (en verbannen) 30 jaar, omme de groote eede, bij hem ghezworen van de leden Gods ende van ruutheden (ruwheid)". 4 mei 1484 werd Jan van der Bruggen in de mand gehangen en 50 jaar gebannen, "van quaden, fellen ende orribele eeden van den leden Gods". Ik mag er niet aan denken dat iedere keer dat ik mij bij een knutselwerkje op de vingers

timmer, ik in de middeleeuwen daarvoor in de mand zou moeten hangen en in 50 jaar Gent niet meer zou binnen mogen !

De strafplaats was niet altijd dezelfde. Andere vonnissen spreken van : “ende voorts upgesteld te worden in een mande met eerde (aarde, modder) gheslegen te wordene ter plaetsen, daer scepenen alsdan ghelieven sal”. In dit geval zal de sukkel wellicht boven de begane grond gehangen hebben. We weten echter zeker dat men ze soms boven het water hing : “Betaald aan den beul om op het pilorijn gezet te hebben, Michiel van Laere, 20 s.(chellingen) p.(arisis); item om zijn tong met een gloeiend ijzer doorboord te hebben 20 s.p.; item om hem met roeden gegeseld te hebben 20 s.p.; item om hem in een mand gehangen te hebben aan de kraan, ter oorzaak van de groote eeden, die hij zwoer, 20 s.p.”. Waarschijnlijk was het bij deze wijze van straffen de bedoeling, dat de man zichzelf bevrijdde door de koord door te snijden met een mes. Een gelijkaardig vonnis uit het Nederlandse Veere in Zeeuws-Vlaanderen spreekt van : “te hangen in de mande ende te vallen in het water”, want onder de kosten in 1509-1510 door de beul gedaan toen hij Hooskin Moscoot in de mand hing, lezen we : “voor de mand, voor een koord en voor een mes, 12 s.p.”, waarbij het mes dan meegegeven werd om zichzelf los te snijden. In 1536-1537 zou dit lot nog te beurt vallen aan Jan Tlelin en in 1537-38 aan Joos Heyns en Gillis Gijs. Voor zover bekend zouden dit de laatste strafuitvoeringen van die aard geweest zijn te Gent. Men kan zich levendig de vele toeschouwers op de Vleeshuisbrug en op de Kraanlei joelend en schreeuwend voorstellen, terwijl het lijdend voorwerp hulpeloos boven de begane grond hing en zowel letterlijk als figuurlijk van alles naar het hoofd geslingerd kreeg, van verwensingen tot modderkluiten en paardevijgen, of, aan de kraan met onder hem het Leiewater, zijn enig eindpunt. Het gebeurde zelfs dat hij niet eens het mes hoefde te gebruiken en dat de bodem van de mand voor het gewicht van de man niet sterk genoeg was en hij onder luid gejuich “door de mand viel”, wat de vernedering nog groter maakte.

HET VEERLEPLEIN

Wie vandaag de dag als valsemunter aan de kost wil komen, hoeft niet meer te vrezen voor een verschrikkelijk einde. Heel anders was het lot dat destijds deze booswichten beschoren was. Gezien op de geldstukken de beeltenis van de vorst voorkwam, werd valsmunterij als majesteitsschennis aanzien. Daarom behoorde het alleen het hoogste rechtsorgaan in het graafschap toe recht te spreken in dit “geprivilegieerd geval”. Gezien de Raad van Vlaanderen zetelde in het Gravensteen, grepen de executies dan ook plaats voor dit slot, nl. op het Veerleplein.

Een tweede reden was dat het grafelijk muntatelier er van 1353 tot 1491 en van 1581 tot 1584 binnen de omheining van het kasteel gelegen was. Het was pas Lodewijk van Male (1346-1384) die er in slaagde op het grond-

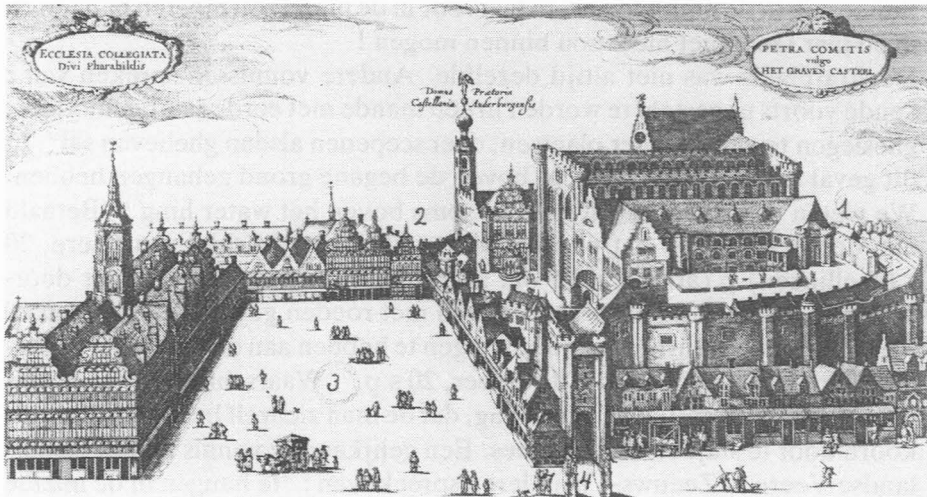

Fig. 6. Het Gravensteen : zetel van de Raad van Vlaanderen. Het muntatelier (1) was waarschijnlijk gelegen tegen de donjon of ten noorden tegen de omheiningmuur. De “baliën” of houten borstweringen met de afbeeldingen van Albrecht en Isabella, waartussen recht gesproken werd en executies plaatsvonden (4). Verder zien we nog de “Hoofdbrugge” of “Onthoofdingsbrug” (2) en het Veerleplein met de kring van witte “calseyden” (3) die de executieplaats aanduidde. (Flandria Illustrata - Sanderus, 1641)

gebied van de Franse koning zijn munten te laten slaan.

Waarschijnlijk was het muntatelier gelegen tegen de donjon of ten noorden tegen de omheiningmuur aangebouwd (Fig. 6 nr. 1). Onder de verantwoordelijkheid van een muntmeester werd het vervaardigen van munten toevertrouwd aan een goudsmid. De meeste leden van het ambacht der goudsmiden woonden en werkten in de Lange Munt, in de omgeving van het Gravensteen. Ook de straatnamen als Korte Munt en Geldmunt slaan op het muntatelier.

De oudst gekende strafuitvoering betreft een zekere Willem Deynoot, die valse Karolussen gemaakt had in 1530. Het zou hem niet goed bekomen, want hij werd “gezoden op het Veerleplein” zegt de oorkonde van de Raad. Daartoe metselde Lieven van Male in het midden van de markt een fornuis, waarvoor hij 3.000 bakstenen en 20 karren klei gebruikte. Op de oven legde men zes dikke ijzeren staven om er de ketel op te zetten die met water gevuld was. 's Nachts reeds stookte men het vuur waarvoor men 75 bussels hout nodig had. 's Morgens haalde Nikolaas Bertram, de beul, de veroordeelde op het rond de oven gemaakte schavot. Willem Deynoot had zijn laatste nacht in het Gravensteen doorgebracht onder permanente bewaking, en dit om hem te beletten zelfmoord te plegen. De beul bond hem aan handen en voeten en hing hem de beurs met vals geld aan een touw om de hals. Onder zijn ogen werden de smidse en de matrijzen waarmee de valse muntstukken vervaardigd geweest waren verbrijzeld. De man werd opge-

tild en in de reusachtige ketel ziedend water geworpen. Toen de executie volbracht was, trok de beul het lijk bij middel van een koord uit de ketel, stak hem in een zak waarop hij naar de galg te Mariakerke werd gevoerd om er als afschrikwekkend voorbeeld te blijven hangen.

In 1543 was Baziel Pannekin hetzelfde lot beschoren. De rekening voor zijn behandeling behelst o.a. de volgende post : “Betaald aan Jan van Oostende, smid, om twee vorken te hebben geleverd, dienende om den patient in den ketel te houden tot aan zijn dood, 25 schellingen”. Enkele gelijkaardige vorken zijn nog te zien in het museum in het Gravensteen. De laatste soortgelijke uitvoering greep in 1697 plaats. Toen werd Isaac de Longueville, valse munter, “met den ketel” ter dood gebracht. Het vonnis zegt dat hij zal worden geworpen in een ketel met ziedende olie en water, kwestie om de zaak nog wat meer te laten sputteren...

In 1731 werden twee gevluchte valse munters veroordeeld om “in effigie” (>Fr. : beeltenis) te worden gekookt in een ketel met olie en water gevuld. Men deed dit toen echter met twee poppen van stro. Daar komt de uitdrukking “een strooien man” vandaan, als men iemand bedoelt die handelt in de plaats van een ander. Van Werveke schrijft in 1927 : “De juiste plaats op het Veerleplein, waar de valsche munters werden gezoden, is aangeduid door een kring van witte kasseien”.

Gezien zowel de Raad van Vlaanderen als de kasselrij van de Oudburg een belangrijke rechterlijke bevoegdheid hadden, moesten ze kunnen beschikken over het vereiste juridisch apparaat. In het Gravensteen waren kerkers, gevangenen in het poortgebouw en een vergeetput in het “huis van de graaf”. De meeste strafuitvoeringen grepen plaats op de Hoofdbrug (Fig. 6, nr. 2), het Veerleplein (Fig. 6, nr. 3) en tussen de “baliën” (Fig. 6, nr. 4), waar destijds de leenmannen van de Oudburg in de 12de eeuw ook in open lucht recht spraken. Deze “baliën” waren twee houten borstsweringen aan weerszijden van de toegang, tot 5 meter buiten de poort reikend. Zij bestonden reeds in 1282 en werden in het begin van de 17de eeuw versierd met de beelden van Albrecht en Isabella, onze landvoogden.

Op deze plaats werden ook gevangenen ten toon gesteld, landlopers werden er met roeden geseseld en met gloeiende ijzers gebrandmerkt. Dit brandmerken of “sleutelen” was niet alleen voorbehouden aan het gemeen. Schepenen die hun klauwen uit de stadskas niet konden houden stonden enkele warme ogenblikken te wachten. Men moest maar maken dat het niet geweten was, zoniet “dat men de selve corrigeren zoude gelijc eenen dief”... “Waert ooc zo, dat dezelve, officiers eeneghe corruptie, ghifte, huere of meyden nemen, cleyne oft groot, binnen den termijne van der zelve officie, ende datter deuchdelieken bevonden worden, dat men de zelve corrigeren metten sleutele”, t.t.z. dat men hem zou brandmerken met een gloeiende sleutel op de wang. Deze ontorende straf scheen de Gentenaren niet te zwaar om dit ergerlijk gebruik in het bestuur te beteugelen.

Zo verging het op 27 maart 1477 Roeland van Wedergrate, Philip Sersanders en Olivier de Grune “Omme tondeuchdelic ghouvernement, dat zij ghehouden hadden binnen deze stede van Ghendt, veele jaeren”. De vijfde april daarop volgend was het de beurt aan Jan van Melle, doch meestal ontsnapten de grote heren aan de meeste straffen. Zei Filips de Goede zelf niet : “Vorstelijk bloed smet niet”.

Over dat brandmerken schreef de Gentse rechtsgeleerde Philips Wieland omstreeks 1516 in zijn “Practycke criminele” : “Naar de costume van eenige plekken, immers te Gent, straft men de valsheid met het pelorijn en met sleutelen in het aangezicht en met verbanning; welk sleutelen de rechters zeer verafschuwen, omdat het aangezicht gemaakt is naar het aanschijn van God.” Onderzoek van de baljuwrekeningen over de XIVde, XVde en XVIde eeuw brengen aan het licht dat gedurende deze 300 jaar de straf nog geen 40 maal toegepast werd. Was de sleutel het gewone brandmerk, toch werd die niet altijd gebruikt. Ons is het geval bekend van Willem van der Sole, die te Wervik laken met een vals zegel verkocht had. Hij werd uitgeleverd, drie achtereenvolgende dagen ten toon gesteld en gebrandmerkt met het zegel dat hij voor het valse laken gebruikt had.

Na de middeleeuwen werd het brandmerk ook op andere misdaden dan vervalsing toegepast. Het werd toen echter veel vaker toegepast aangezien het niet meer in het gelaat maar op de rechter schouder gebrand werd, wat voor het gerecht het voordeel had dat de misdadiger overal als zodanig geïdentificeerd kon worden. Men gebruikte daarvoor als teken het wapen van de stad of de eerste letter van de gemeente waar het vonnis voltrokken was. Te Gent zijn in het Gravensteen nog brandijzers te zien met de letters “T F”, wat staat voor “Travaux Forcés” (dwangarbeid). Ook de aspot voor de gloeiende kolen is er aanwezig.

In 1791 werd het brandmerk bij ons afgeschaft, omdat het in het republikeins strafwetboek niet voorkwam. Maar de Franse wetten van 1 mei 1802 en 12 mei 1806 voerden de straf weer in. Daar waar deze wet in Frankrijk reeds in 1832 werd afgeschaft, bleef ze bij ons nog door de Hollandse periode en na de onafhankelijkheid in voege. Frans De Potter vertelt ons in zijn “Gent van den Oudsten Tijd tot Heden” dat hij de laatste strafuitvoering van die aard nog hoogstpersoonlijk bijgewoond heeft. Ze greep plaats op een schavot dat op de Korenmarkt voor het hoekhuis van het Klein Turkije getimmerd was.

In 1520 liet de Raad van Vlaanderen op het Veerleplein de boeken van Luther verbranden. Bij het doden van schadelijke dieren, zoals otters, vossen en wolven, kreeg men een beloning wanneer kop, poten en staart werden ingeleverd. Deze werden dan op de ingang deur gespijkerd. Nog afgrijzelijker was het aan de poort vastnagelen van de afgehakte vuisten van hen die zo vermetel waren de hand te slaan aan een grafelijk officier in de uitoefening van zijn ambt. In de 16de eeuw vond men deze zware straf niet

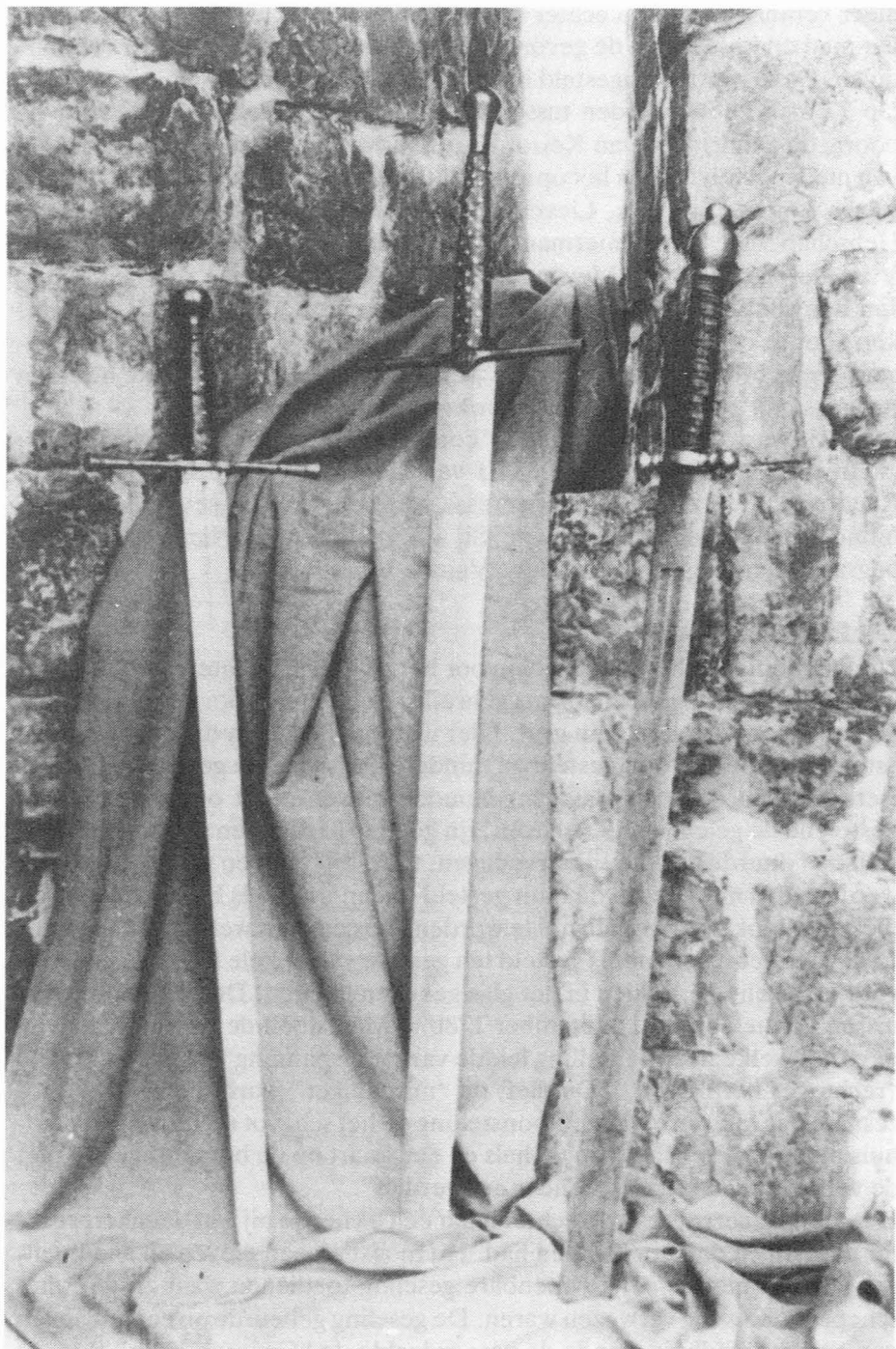

Fig. 7. Gentse gerechtszwaarden. Uit het Museum voor Gerechtsvoorwerpen in het Gravensteen. (Copyright Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie - Gent)

meer verantwoord. Om echter het exemplaire karakter ervan te bewaren, liet men op kosten van de gevonniste een wassen of metalen vuist vervaardigen. Deze werden opgesteld in het consistorie van de Raad.

Op 17 maart 1540 werden tussen de baliën van 's Gravensteen, voor de poort, op aandringen van Keizer Karel V, twintig "misdadigers overtuigd van medeplichtigheid in het oproer" onthoofd met het zwaard (Fig. 7). Het waren Louwerijn Claes, Lieven d'Herde, opperdeken van Gent, Lieven Hebschap, meester-timmerman, Simon Borluut, advocaat bij de Raad van Vlaanderen, Willem de Mey, goudsmid, Jan van Cortrycke, Jan de Munck, Jan Bauwens en Maarten van Anselare. Na de onthoofding werden de 9 lijken door de celbroeders in 's Gravensteen gedragen, waarna ze op de galgenberg te Meulestede op een rad werden gelegd, hun afgehakte hoofden op een staak gestoken als voer voor kraaien en raven.

In 1595 werd op het pleintje "de koningin der tooveressen" verbrand : "...In dit zelve jaer, upden XXIII van Decembre, es te Ghendt bijden Raedt van Vlaenderen een tooveresse verbrant, diemen seyde de coninghinne vande tooveressen te seyne. Sij was gheboren van Nienove ende was begraven ten Augustijnen", aldus Van de Vivere.

DE BOTERMARKT

De Paradeplaats, het marktplein voor het stadhuis, de latere Botermarkt, werd eveneens als gerechtsplaats gebruikt. Echter niet voor de grote misdadigers, maar voor het klein grut. Hier werden dieven en dronkaards in de "stoc" of muilt ten toon gesteld en mindere booswichten gegeseld. De buit werd meestal naast de pas aangehouden dieven gezet om zodoende de bestolene de gelegenheid te geven zijn goed te herkennen. Deze "tentoonstelling" duurde gewoonlijk drie dagen, t.t.z. bij 't luiden van de werkklok werden zij 's morgens in de muilt gesteld om er 's avonds bij het luiden van diezelfde klok weer uitgehaald te worden. Zo een muilt werd op 14 augustus 1578 voor het schepenhuis gesteld ten gerieve van enkele leden van de burgerlijke wacht die te diep in het glas gekeken hadden. De Criminele Vonnissen vermelden op 1 september 1780 : "Men steelt de ijzeren balie van den trap welke naar de stalling leidde van de afspanning" de Kleine Krone "rechtover het Belfort". De dief, de "misdadiger" wordt veroordeeld tot zes jaren gevang en tot de tentoonstelling op het schavot rechtover het stadhuis met de twee balies aan de hals en een kaart op de borst dragende met de vermelding : "Straetschender en yzerdief".

Dergelijke "correctie" was echter maar een lachertje bij wat de scherprechter daar nu en dan nog te doen had. Hij moest nl. aan dieven en ander galgengebroed hier de eerste openbare geseling toedienen waar zij door het schepenvonnissen toe verwezen waren. De geseling gebeurde op een wagen en van aan het stadhuis diende de veroordeelde de "Grooten Keer" (Fig. 8) omgevoerd te worden, waarbij hij bij elke "vierweg" met de roede ge-

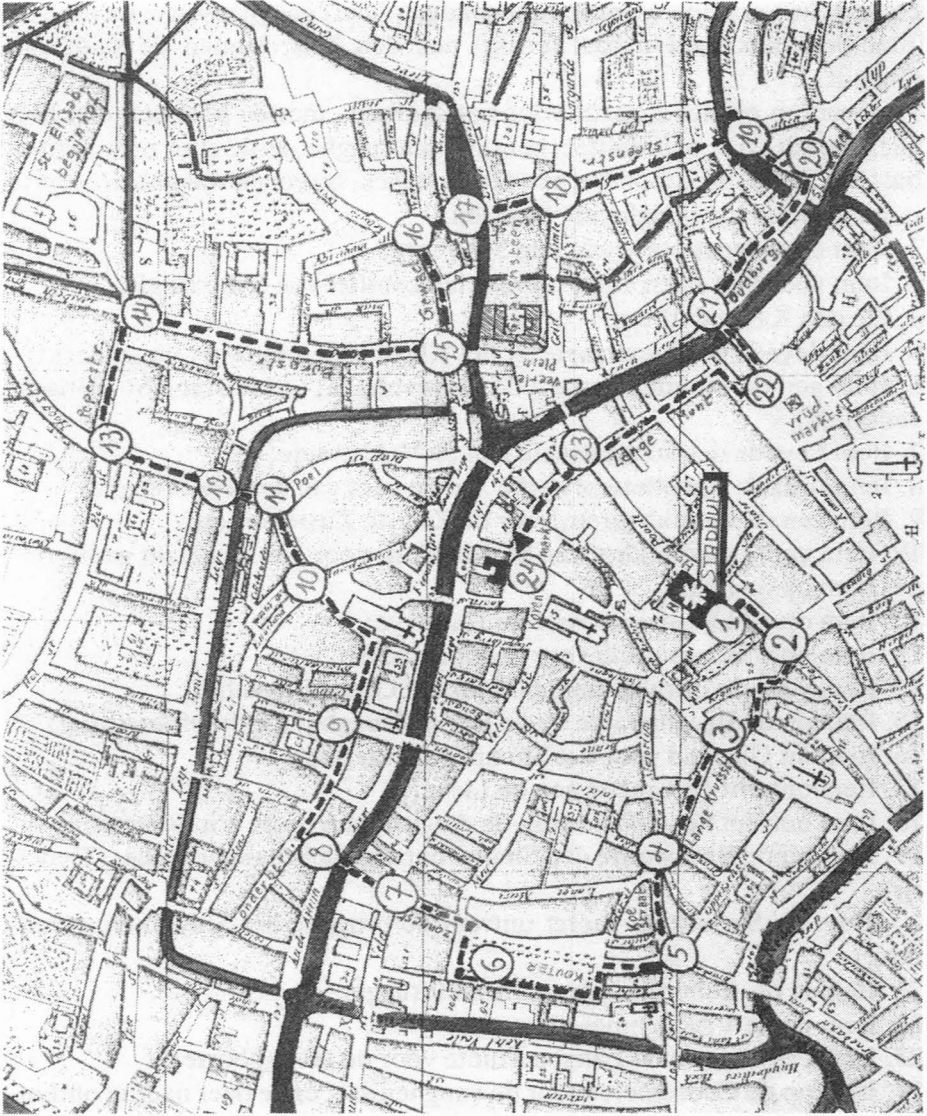

Fig. 8. De “Grooten Keer” met de 24 geselplaatsen vertrekkende aan het stadhuis en eindigend voor de stadsgevangenis op de Korenmarkt (E. Levis / Kaart Goethals 1796).

kastijd werd. Die “Groote Keer” moet inderdaad een lijdensweg geweest zijn voor diegenen die op de scherprechterswagen werden meegevoerd, als men bedenkt dat die een deel van de parochies van Sint-Baafs, Sint-Mi-
 chiel, Akkergem, Sint-Jacob en Sint-Niklaas doorliep en niet minder dan
 24 stand- en geselplaatsen telde : “actum den XXIII July 1695 :
 Specifique declaratie van de vierweegsche van den Grooten Keer, alwaer

bij sententie crimineel worden ghecondempneert ghegheeselt te worden de quaetdoenders metten bast (strop) aen den hals, binnen de stadt van Ghendt.

1. Alvooren op het schavot voor het stadhuis, metten bast aen den hals ghegheeselt ende gebrandteeckent op den rugghe, ende daer naer metten bast aen den hals ghebonden aen eenen staeck, op eenen waeghen voorts te ryden naer de naervolghende plaetsen :

2. Item op d'Hoogpoorte aen den Sandberg;

3. Item voor Sint Janskerke, ontrent het capittel van Sinte Baefs;

4. Op den Kallanderberg;

5. Item t'eynde de Coeystraete by het Kleyn Vleeschhuys; (Vogelmarkt)

6. Item aen den Cauter ontrent de Duyvenhalle; (schietsand St.-Sebastiaansgilde)

7. Item t'eynde der Sonnestraete aen de Veldstraete;

8. Item over de Recollettebrugghe aen de voet van deselve brugghe;

9. Item aen de Predikheeren, voor de Zwarte Zusterstraete;

10. Item voor het kerckhof van St. Michiels, voor het Inghelant gadt;

11. Item op de Poele;

12. Item op d'Hoogstraete voor de Hautleye;

13. Item op d'Hoogstraete voor de Holstraete;

14. Item voor de Burghstraete ontrent het Groot Begynhof;

15. Item op de Burghstraete by de Hooghbrugghe; (onthoofdingsbrug)

16. Item int Ghewad voor het Thennepotstraetjen;

17. Item ontrent de Craene aen de Lieve;

18. Item ontrent het clooster van de Augustynen op de Vierweegsche;

19. Item bij de Brouwerije den Sleutel ontrent de Schaepbrugghe; (Tichelrij)

20. Item op Sluysekens merct ontrent de brugghe het Sluyseken; (Oudburg)

21. Item in de Auburgh voor de Zuyvelbrugghe;

22. Item op de Vrydagmerct;

23. Item t'eynde van de Langhe Munte voor de Hoogpoorte;

24. Item op de Cooremerct voor de vanghenisse, ende daer naer te ontbinden (losmaken) ende afdoen van den waeghe, mitsgaeders te leeden in de vanghenisse..." Op een los blad dat bij het "Register Crimineel" van 1695-1697 gevoegd is, zijn enkele stopplaatsen gewijzigd. Zo is de standplaats aan de Kouter weggelaten maar daarentegen is een nieuwe voorzien aan het begin van de Mageleinstraat (kant der Ciperijstraat of Kalanderstraat).

OP 'T SINT-PIETERS

Alhoewel het Sint-Pietersplein zoals wij het nu kennen tijdens het Ancien Régime nog niet bestond, werd omtrent de kapel wel "potjesmarkt" gehouden en voor de kloosterpoort grepen soms terechtstellingen plaats. Zo

lezen we bij Van den Vijvere : “Upden XXI Ougste (1601) was tsente Pieters een tooveresse verbrandt, die ghenaeamt was Willemijne, gheboren van Sente Pieters. Den XXX Ougste waeren tsente Pieters noch twee tooveressen verbrandt voor de cloosterpoorte, deene ghenaeamt Tanne Keerskens.”

ZAND DAAROVER

Er waren echter enkele doodvonnissen die gezien hun aard niet op markten of openbare pleinen konden uitgevoerd worden. Het is eigenaardig dat het hier straffen betreft die in hoofdzaak aan vrouwen opgelegd werden. Het gaat nl. over het levend begraven en het verdrinken. Enkel vrouwen werden “door den put” geëxecuteerd. De veroordeelde werd gebonden in een graf gelegd. De beul smeedt er zand op met een schop, beginnende met de voeten, de benen, de romp en uiteindelijk het hoofd, waarop hij in de put sprong en het mulle zand hard aantrappelde, zodat de vrouw sneller verstikte. Zo vaarde het - wegens onbekende reden - Maria Van Brussel in 1307 en Elisabeth Bellincs in 1378. Elisabeth Boens deelde haar lot in 1402, omdat ze gebannen zijnde, weer in het land gekomen was. Elisabeth Beens in 1416 voor aansporing tot moord, Margaretha Padedaele in 1418 (idem), Johanna Maronière in 1528 wegens kindermoord, Martina Rijcx in 1538 (reden onbekend), Lievina Palincx in 1543, om in kennis te zijn van oproerplannen en deze niet bekend gemaakt te hebben en ten laatste een jonge vrouw in 1550 wegens dubbele kindermoord. De meeste van deze executies grepen plaats bij “de galg van den Raad” op de Brugsesteenweg te Maria-kerke.

De strafplaats voor diegenen die zich aan oudermoord schuldig hadden gemaakt was gelegen omstreeks de Rode Torenkraai. Daar stond vroeger een rode bakstenen stadspoort, een toren, aan “het pas” over de Leie. Hier werd in 1452 “de booze Christina om haer schelm-stucken gestraft” “Een weldadig man, die met den koophandel eene aanzienlijke fortuin had vergaêrd, leefde in de goede stad Gent, met zyn eenig kind, Christina genoemd. Zy hadden samen een hemelsch geluk op aerde kunnen genieten : maer de dochter had gedurig omgang met ongebondene personen, verachtte de heilryke vermaningen des grysaerds, en deed haren zin. Op zekeren ochtend vond men den ouden koopman in zyn huis vermoord ! Christina en de schatten haers vaders waren verdwenen : geen twijfel of men vermoedde haer pligtig te zyn. Zy werd opgespoord op den 1^{en} Sinxendag gevangen bekende zy de moordenares haers vaders, en onderging de straf voor zulke afschuwelijke misdaed bereid : “Zy wierdt in een koey-vel genaeyt, en van den rooden Thoren in de Revier geworpen !””, aldus J.J. Steyaert.

Enkele gruwelen waar we nog niet over gesproken hebben en die men het volk vertoonde, “opdat het zich wachten zou de misdaden van de gestraften te begaan” zijn :

(Het jaartal tussen haakjes is dat waarin ze volgens Van Werveke voor het eerst in de archieven aangetroffen werden)

- De tong splijten (1430).
 - Verboden Engels laken op de Vrijdagmarkt verbranden (1434).
 - De tong met een gloeiend ijzer doorboren (1440).
 - Het haar van een vrouw afbranden (1459).
 - Het haar afsnijden (1493).
 - De twee oren afsnijden (1505).
 - Een stuk van de tong afsnijden (1511).
 - Een lid van een vinger afsnijden (1518).
 - Een vinger afsnijden (1526).
 - De wang met een gloeiend ijzer doorboren (1527).
 - De galg doen kussen en het haar en het aangezicht verbranden (1542).
 - Ontkleden tot op het hemd om openlijk schuldbekentenis te doen (1543).
 - De tong afnijpen (1548).
 - Met een mantel van roeden bekleden (1599).
- Tot daar de waaier van beulswerken.

“NE GROOTEN DIEF EEN GROOT STROP”

Gentenaars zijn niet alleen “stroppen”, ze gebruiken het woord regelmatig in zegswijzen en uitdrukkingen. Wie zich bvb. moedwillig aan gevaar of verlies blootstelt, “doet zijn eigen ne strop om den hals” of “zet zijn eigen in ’t strop”. “Hij is bezig mee zijn strop te draaien”, hij is daden of misdrijven aan ’t begaan die hem langzaam maar zeker naar de galg zullen leiden. “Het strop is het loon van wie het stelen is gewoon” leest men in 1730. Voor iemand die voor niets goed is, “ne nie(t)weerd”, zegt men, “dat hij ’t strop niet weerd is” en van iemand die zeker “den bak” gaat invliegen “dat hij al mee ’t strop in zijne zak loopt”.

Wie oliedom is, is “zo dom of ’t hout van de galg.” “Hij zal nog onder de galg begraven worden” werd weer gezegd van iemand die het slechte pad opgaat. Wie op het nippertje aan een groot gevaar ontsnapte “was van de galg gevallen”. Verraadde men zichzelf, dan had men “zijn eigen aan de galg geklapt”. Slimmerikken “kenden genoeg de tale om hulder niet aan de galg te klappen”. Wanneer men zich aan een kleinigheid schuldig gemaakt had, zei men om zich te verontschuldigen : “’t ergste dat er kan van komen is de galg”. Wanneer men ergens veel kabaal over maakte, dan heette dat “meer lawijt maken dan zeven dieven aan de galg”. “Hij zal de galg niet ontlopen” of “Hij heeft de galg verdiend”, betekenen beide dat hij nog wel in de gevangenis zal geraken. “Scheen (scheiden) gelijk nen hond van zijnen str...” wordt hier : “Van iemand scheen gelijk den hangman van de galg” en als de deugnieterij zo op iemands gezicht te lezen stond, dan “zat de galg in zijn ogen”. Wou men dat iets bleef hangen, dan zei men : “Laat dat maar aan de galg waaien!”.

Fig. 9. Gill. Van Geert kroop weer voor Ghendtsche Tydinghen in zijn potlood en schetste voor ons : "Galgespijze".

Ook het boek "Proverbes" en "Criminele Processen" zijn een rijke bron van uitdrukkingen :

De deposante schreemende gy francken kont, ge sult nogh aen den galghe waeyen, het gonne hij hoorende al dreutende is wegh gegaen." (Crim. Proc. 1776).

“... Men diende hem (de moordenaar) galghe boven galghe te hangen.” (Crim. Proc. 1725)

“Al waren alle boomen galgen, men moet eten” (nood breekt wet) (Prov. 17, 1568).

“Patienten (terdoodveroordeelden) werden alle predicanten onder de galghe” (Prov. 42, 1568).

“Ten baet gheen wambaies (wambuis) voor de galghe”, dat zal U niet helpen (Prov. 56, 1568).

“So suyver als de galghe van dieven”, niet zuiver op de graat. (Prov. 101, 1568).

“Een galgebroke, een galgelap” of “galgespijze” was geboren voor galg en rad. Iemand met een boeventronie had “een galgemuile” of “een galgesmoel”. De geestelijke die bij halsrechten de patient bij stond om hem “kerkelijken troost” te verschaffen heette men een “galgepater”. De stadssoldaten die aan de galg moesten waken zodat er geen lijken van de galgenberg verdwenen noemde men “galgewachters”. Het was een schimpnaam gegeven aan stadssoldaten en politiebedienden. In 1714 lezen we opnieuw in Criminele Processen dat iemand veroordeeld wordt voor “injurien als fielt, schelm, ghalghewachter” en in 1775 voor “injurien als diefleyder, galgerechter” (hij die de galg opricht).

GEEFT HEM VAN DE ROE

“Van de roe krijgen” is slaag krijgen. Houdt men iemand in bedwang, dan “houdt men hem onder de roe”. “Is de roe van ’t gat”, dan is het gevaar echter geweken :

“Als de roe is van den eers,
soo hout de Duyvel weer de keers.”

(Sterre-Kycker, nov. 1675)

“Menich maeckt eene roede tsijs selfs eerse (achterste)”, velen werken zichzelf in moeilijkheden. (Prov. 89, 1568). “De roe ligt in de pisse” zei men als ze gereed lag om te slaan, om te straffen. Figuurlijk bedoelde men er mee dat men zich aan een strenge berisping mocht verwachten, zoiets in de zin van : “Uw part staat op de buize”. Dit is helemaal geen gemene uitdrukking maar naar waarheid gezegd en letterlijk genomen. Vroeger werden de twijgjes of zwepen waarmee moest gekastijd worden soms in urine of pekeld gedrenkt, om de pijn bij het geselen nog te vermeerderen, gezien dit een branderig gevoel veroorzaakte in de open wonden.

Was men aan iemand onderworpen, dan “stond men onder iemands roe”. “Noch ter roe, noch ter hand” werd over kinderen gezegd : “Ge zoudt met dat kind altijd ter roe of ter hand moeten zijn”, wegens zijn ongehoorzaamheid altijd klaar moeten staan om het te straffen. Ouders hadden vroeger van kinderpsychologie niet zoveel kaas gegeten en gebruikten daarbij wel eens de “martinee” (martinet) om hun lieverdjes “een dzjoefeling” te ge-

ven, in plaats van hem te gebruiken om kleren of kussens uit te kloppen. De martinet was een soort korte zweep met een houten handvat waaraan een zevental gevlochten koorden of leren riempjes hingen. Ik herinner me nog dat mijn grootmoeder er een bezat, maar buiten een paar goede “soefletten” heb ik van het mens nooit van de roe gehad. Maar soms was de drift toch groter dan de schrik voor de straf en vonden we dat “een kirmesse toch een geeseling waard was”. Doch
“Selden slaet Godt met twee roeyen,
Soo U goede wercken groeyen”.
(Hemelmaanden, juli, 1687)

MOORD EN BRAND

Wie “’t Kot overhoop schreeuwt, roept moord en brand”. Was iemand dood, dan was hij “de moord gesteken”. We vinden dit gezegd in een tekst uit 1568 : “Dat niemant gheen huudt (huid) coepen een sal up beesten, die de moort ghesteken sal hebben”. Was men bang van iets of hield men ergens niet van, dan “hield men er van gelijk ne moordenare van ’t schavot”. Men sprak ook wel eens van “moorders” als men moordenaars bedoelde zoals men in “Beroerlicke Tyden” kan lezen : “... roovers en moorders”. Een straat of een gevaarlijke uithoek, waar slecht volk woonde “nen uitkant” was “ne moordeneershoek” of “ne moordhoek”. In het “Politie-Boeck” van 1661 lezen we : “... ’t is eenen vuijlen moort - hoek, daer hun bij nachte dieven ende schelmen retireren”. Een Gents straatje met dergelijke reputatie was de Nopsteeg, het Papegaaistraatje, dat men wel eens het “moordenaersstraatje” noemde. We mogen het niet verwarren met de huidige Papegaaistraat aan de Rozemarijnbrug; hier wordt het straatje bedoeld dat eertijds van de Kammerstraat naar de Onderstraat liep, en dat verdween door het trekken van de Borloutstraat - de huidige Belfortstraat - in 1900. Ook in Hukkelgem was er in 1745 sprake van een Moordenaarsstraatje.

BEULENWERK

“Hij zal nog op ’t schavot sterven” zei men over een nietdeug. Een slechte kerel noemde men “een slecht stuk brandhout”. “Ik late mij vierendelen als ’t niet waar es” of “- als ik er iets van versta” gebruikte men om zijn beweringen kracht bij te zetten.

“Ge kunt alleen eten, gelijk den beul” zei men als men te laat kwam voor de maaltijd. “Bij den duvel te biechten gaan” wordt hier : “Tegen den beul te biechten gaan”. Wanneer iemand benadeeld werd, “werd zo goed voor hem gezorgd gelijk den beul voor zijn kalanten”. “’t es nen beul (beulin) voor zijn kinders” hoorde men al eens zeggen over ontaarde ouders en “nen beulder” is iemand die met iets of iemand beult.

Wat jullie hier nu aan Gentse taalschat voorgeschoteld kregen was het

“beulsmaal” want om de twee maand enkele artikels aan mekaar breien is beulenwerk...

BIBLIOGRAFIE

- “Gedenkbladen uit het leven onzer voorvaders” A. Van Werveke, 1936.
- “Bijdragen tot de Geschiedenis en de Oudheidkunde van Vlaanderen”, A. Van Werveke, 1927.
- “Pages d’Histoire locale Gantoise”, Prosper Claeys, 1894, deel 3.
- “Te schande op de Vismarkt”, V.I.A.T., 1983.
- “Gentse merkwaardigheden”, Karel Haerens, 1980.
- “Liederenbundels” uit de bibliotheek van de Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, doos 17 & 18.
- “800 jaar Gravensteen”, Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, 1980.
- “Gents Woordenboek”, Lodewijk Lievevrouw-Coopman, 1974.
- “Volledige beschrijving van Gent,...”, J.J. Steyaert, 1857.
- “Chronycke van Gendt, door Jan van den Vijvere en andere aanteekenaars der XVIe en XVIIe eeuw”, Frans De Potter, 1885.
- “Gand, Guide historique et topographique de la ville”, Librairie générale de Ad. Hoste, 1883.
- “Origines, description et histoire des principales villes de la Belgique : Gand monumental et pittoresque”, Hermann Van Duyse, 1884-1900.

Eddy LEVIS

BIBLIOGRAFIE

Onlangs verscheen het boek **“De Koninklijke Maatschappij en aloude Rederijderskamer MARIAKRING-MARIEN THEEREN in het Gentse stadsbeeld”**. Het is een uitgave van het “Marcus Vaernewijckfonds” en werd samengesteld door de Ondervoorzitter van de Kring, de Heer Pierre Bourgonjon. Om alle misverstand te vermijden vestigen wij er onmiddellijk de aandacht op dat dit boek niet mag verward worden met het boek dat in 1978 uitgegeven werd door de Provincie Oost-Vlaanderen “Opkomst en bloei van de Gentse Rederijderskamer Marien Theeren”.

Alhoewel ook de Rederijderskamer ter sprake komt, gaat het hier voornamelijk over de in 1858 gestichte Kring die aanvankelijk de naam “Mariakrans” droeg.

Aangezien Gentse verenigingen die meer dan 130 jaar oud zijn, niet zo talrijk zijn denken wij wel dat de meeste van onze lezers geïnteresseerd zul-

len zijn in de historiek van deze Kring die gesticht werd met het doel “het kosteloos opluisteren van de goddelijke diensten door koorzang”.

Het rijkelijk geïllustreerd boek geeft een uitgebreid overzicht van de activiteiten van deze Kring, vanaf haar stichting tot nu.

Toch nog even er aan herinneren, dat het de “Mariakring” was die, samen met “De Fonteyne”, het fameus Lam Godsspel organiseerde in uitvoerde. De prijs van het boek is niet dodelijk : 450 fr.

En, goed nieuws voor de lezers van “Ghendtsche Tydinghen”, tot 31 december kon dit boek bekomen worden tegen 350 fr. Aangezien de aankondiging van de verschijning slechts kon geschieden in ons Januarinumnummer heeft de uitgever deze termijn verlengd tot 31 januari a.s.

Wie niet te lang treuzelt kan dit boek bekomen aan 350 fr. wanneer hij het gaat afhalen in het lokaal in het Ingelandgat 29. Wenst hij het thuis bezorgd, dan betaalt hij 400 fr. Over te schrijven of te storten op Rekening Nr. 890-0142031-54 van de “Mariakring Marien-Theeren”.

Verder kondigt de Uitgeverij Lannoo ons het verschijnen aan van een boek getiteld “**Een Stad in Opbouw. Gent vóór 1540**”.

Wij komen daarop terug met een uitgebreide recensie van zodra wij het boek ontvangen hebben.

Onlangs verscheen een zeer verzorgde, luxueuze, bijna 100 bladzijden tellende brochure over de **Gentse musea**. Niet minder dan 25 ervan komen er aan bod. (Wist u dat wij zo rijk waren?). Honderd foto's illustreren het geheel.

Naast een overzicht van wat het museum inhoudt worden ook praktische inlichtingen verstrekt zoals adres, telefoon, openingsdagen en -uren. Gelukkig heeft men het toeristisch belang niet uit het oog verloren en is er een deel gewijd aan vertalingen in het Frans, het Duits en het Engels.

Eén kritiek : de ongelooflijke rijkdom van onze musea is van dien aard dat er honderd verschillende mogelijkheden waren om de kaft op een prestigieuze wijze te illustreren. Voor een onbegrijpelijke reden heeft men de voorkeur gegeven aan een nietszeggend motief dat pijnlijk afsteekt tegen het geheel en waarvan niemand zal begrijpen wat het nu feitelijk moet voorstellen.

Maar dat mag u in geen geval beletten u deze interessante documentatie aan te schaffen. Te bekomen in het Stadsarchief en in de Info-Crypte van het Stadhuis, aan 250 fr.

Een andere Gentse vereniging die meer dan een eeuw oud is, is de “**Cercle Royal Artistique et Littéraire**”.

Deze Kring ontstond in 1879 door de fusie van de in 1835 gestichte “Société Littéraire de Gand” en het in 1842 gestichte “Kunstgenootschap”.

De Cercle was aanvankelijk gevestigd op de St.-Jansvest en zou daar 42 jaar blijven. Hij verhuisde dan naar de Recollettenlei waar hij nu nog steeds is. De rijke geschiedenis van deze vereniging, gaande over een periode van 110 jaar, werd te boek gesteld. Meer dan 200 bladzijden boeiende lectuur, maar uitsluitend in het Frans en niet te koop, aangezien het bedoeld is als geschenk aan de leden. Spijtig? Ja, maar de lezers van "Ghendtsche Tydinghen" hebben altijd iets voor op de anderen : zij kunnen dit boek raadplegen in het Documentatiecentrum.

Een ander niet te missen boek is "**Leo Baekeland**". Het leven en het werk van deze wereldberoemde Gentenaar, van de hand van Georges Antheunis, kwam tot stand door de samenwerking van de "Dienst Leefmilieu" van de Stad Gent en van de R. U. G. Rijkelijk geïllustreerd met tal van nooit geziene foto's. Zijn prijs van 300 fr. ten volle waard.

Dit bedrag overschrijven op de Rekening Nr. 091-0113593-35 van de Dienst Leefmilieu der Stad Gent en het boek wordt u thuis bezorgd.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag van De Heer **E. Levis**. De hierbij gepubliceerde foto's zijn contactafdrukken van de originele glasplaat uit de verzameling van Louis De Landtsheer uit de doos : "Panorama's et statues de Gand". Bij de meeste negatieven was in de emulsielaag een datum gekrast, bij deze drie niet. De kledij op foto 1 en 2 laat echter vermoeden dat ze dateren van omstreeks 1918. Beide foto's zijn genomen in de Vlaanderenstraat.

Foto 1 : Stelt de pianozaak Moeremans voor met rechts daarnaast twee uitgerande winkelpanden, waaronder het toenmalige huis nr. 13 (rechts). Het voetpad ligt bezaaid met allerlei puin en buitengesleepte voorwerpen. Gaat het om een brand, bombardement, oorlogsschade? Wie weet beter?

Foto 2 : Is genomen ter hoogte van de Vanderdonckdoorgang.

De stad is bevlagd, er is veel volk op de been, in het midden van de straat rijden twee ruiters in burgerpak richting Rond Punt. Aan de overzijde links het uithangbord "Piano's", weer van de firma Moeremans. De veranda op de voorgrond vertoont grote glasschade. Wat was hier aan de hand?

Foto 3 : Genomen van uit het venster van een gebouw. Op de achtergrond verscheidene barakken en vijf treinwagons, een woud van verlichtings-, electriciteits- en telefoonpalen, stapels houten platen, gebinten en TIEN

Foto 1.

Foto 2.

Foto 3.

HOUTEN AANVALSWAGENS RENAULT "CHAR D'ASSAULT" NEP-TANKS of "dummy's". Is deze foto genomen op de terreinen van "De Sterre", het St.-Pietersstation, de tankkazerne te St.-Denijs-Westrem, ...?

Lezers die meer inlichtingen kunnen verstrekken om deze drie foto's qua tijd en omstandigheden in hun juiste kontekst te plaatsen zijn wij zeer dankbaar.

De Heer **Paul Huys** zou graag het volgende vernemen. Hij schrijft : "In de "Gazette van Gend" van 7 november 1782 wordt de verkoop aangekondigd van "een huys, stede ende erve, zynde eene vrye herberge, genaemd S. Ternuyt, gestaen en gelegen binnen deze stad Gend ten voorhoofde in de Geluk-Straete, alsnu bewoond en gebruykt by Christoffel Wieme ten 36 pond gr. sjaers".

Is over deze herberg ooit ergens elders iets geschreven? En wat zou de naam S(int?) Ternuyt kunnen betekenen?

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De Heer **Marc Van Overmeiren** schrijft ons het volgende :

“In het artikel over de Gentse Bruggen in het nummer van 15 september, vermeldt de schrijver niet dat de Ekkergerm voetbrug nu Theresianenbrug heet, zoals duidelijk te lezen staat op de (bronzen?) plaat die aan de balustrade is aangebracht. Misschien kunt u in een volgende editie deze kleine vergetelheid goedmaken.”

Is zó gebeurd Mijnheer Van Overmeiren.

In verband met de fiche over het Praalgraf van Bisschop Triest (Gh. T. 1989 - Nr. 5 - pp. 253-256) vraagt de Heer **J. Van de Castele** ons “Is het Van Biesbroeck of de redactie die een steek heeft laten vallen?

p. 253. Het grafschrift bevat 10 regels, de 5e regel ontbreekt :

TE OBTESTATUR.

p. 254. Recordare fiti misericordia tuae moet zijn : Recordare fili misericordiae tuae.”

Goed dat wij zulke aandachtige lezers hebben die ons onmiddellijk op de vingers tikken van zodra wij buiten de schreef lopen.

De Heer Van de Castele heeft natuurlijk gelijk : de 5e regel is op mysterieuze wijze verdwenen in de zetmachine. Bij het nazien van de drukproeven bleek dat op een bepaalde plaats de zetter een te grote plaats had gelaten tussen 2 regels. De corrector had aangeduid dat deze regels moesten aansluiten. Had hij beter uit zijn ogen gekeken dan zou hij gezien hebben dat er een regel uitgevallen was.

Ook fili werd ten onrechte van een fotocopie afgelezen als fiti. “Misericordia tuae” moeten wij evenwel voor de rekening laten van Van Biesbroeck.

Met excuses aan onze lezers en dank aan de Heer Van de Castele.

De heer **E. Levis** werkt aan een artikel over het verschijnsel “primus”, u weet wel, de beste van de klas die op school gelauwerd en in de buurt gevierd werd. Lezers die fotomateriaal of persoonlijke herinneringen kwijt willen, kunnen rechtstreeks contact nemen met hem.

Adres : Knotwilgenlaan 26 - 9030 Gent. Tel. 53.94.70

GÊNSCHE PRÂOT

Den bregadier Bake es de kwâosten azent van police van Gent.

Dat es îene, zegge de meinsche, die op zijn tiene nie en lâot terte.

Op ne zondagaovend stond hij op de kijter te blaoze van d'hitte. Bertse de zanboer zag hem stâon in kwam recht op hem af.

- Pardon, bregadier, zeid hij ezûu mee zijn hoedse in zijn hand, zoede mij aos 't u blijft nie keune zegge hoe laote dat al es?

- Toet, zei Bake. Hij trok zijn harlozen uit : 't Es nu zuust achte, zeid hij.

- Goed, bregadier, zei Bertse, wel bedankt; ge meugt ten tiene mijn botte kisse... in Bert was wig.

- Potverdome! riept den bregadier, wade! in hij sprongt er achter. Hêwd hem! hêwd hem! riept hij tege de meinsche; mâor Bertse was al verre en ander straoten in.

Aan den hoek gekome liep den bregadier bots op den azent Speurgâol.

- Hêwel! zei Bake t'endend den âosem, hêdde mij nie hûure roepe?

- Wa schilt er, bregadier? vroeg den andere.

- Wa dat er schilt? Ginter, diene krome laber; hij vrâog mij hoe laote dat es; 'k zeg hem g'hîel beleefd : Achte, in hij zeg mij da'k ten tiene zijn botte mag kisse...

- G'hêt nog twîe ure tijd, bregadier, zei den andere, ge moet u ezûu in 't zwîet nie lûupe...

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift "Ghendtsche Tydinghen" doen wij een beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg), alle zondagen van 10 tot 12 uur.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus. Wij danken u bij voorbaat voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.